

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
VERSLO TEISĖS KATEDRA

AGNĖ TARVAINYTĖ
(CIVILINĖ TEISĖ)

TEMA
SUTARTIS TREČIO ASMENS NAUDAI: LYGINAMOJI ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
daktaras,
docentas;
Egidijus Baranauskas

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SUTARTIES TREČIOJO ASMENS NAUDAI ISTORIJS APŽVALGA	6
2. SUTARTIES TREČIOJO ASMENS NAUDAI SAMPRATA BEI VIETA CIVILINĖJE TEISĖJE	11
3. SUTARTIES TREČIOJO ASMENS NAUDAI ELEMENTAI	18
3.1. TREČIOJO ASMENS GALIMYBĖ TAPTI KREDITORIUMI	18
3.2. SUTARTIES TREČIOJO ASMENS NAUDAI ĮTAKA TREČIAJAM ASMENIUI	24
3.3. KREDITORIAUS VAIDMUO SUTARTYJE TREČIOJO ASMENS NAUDAI	32
4. SUTARTYS, SAVO PRIGIMTIMI PRIPAŽIŠTAMOS SUTARTIMI TREČIOJO ASMENS NAUDAI	34
IŠVADOS	42
LITERATŪROS SĄRAŠAS	45
SANTRAUKA	49
SUMMARY	50

IVADAS

Sutarties trečiojo asmens naudai institutas ne visada ir ne visur buvo ir yra pripažįstamas. Ir tai visiškai nestebina, nes teisės doktrinoje sutartis aiškinama kaip ryšys, jungiantis tik sutarties šalis, kaip *vinculum iuris* (teisiniai pančiai), kas ir įtakoja nenorą sutikti su tuo, kad ir tretieji asmenys, kurie nėra sutarties šalys, tam tikru būdu gali dalyvauti sutartyje.

Tačiau tapus aktualioms tokioms sutartims, kaip gyvybės draudimas ar rentos mokėjimas iki gyvos galvos, teisės mokslininkai suprato, jog nebepakaks vien romėnų teisės, o tai padėjo atsirasti įvairiausioms teorijoms, kurios, panaudojant kitas pripažintas priemones, pasiekė, kad tretieji asmenys, nors ir nebūdami sutarties šalimis, turėtų reikalavimo teisę.

Lietuvos teisės doktrinoje sutartis trečiojo asmens naudai nėra pakankamai išsamiai ištyrinėta, o šiuo metu, kai sutarties trečiojo asmens naudai institutas yra vienas iš pagrindinių privalumų plėtojantis draudiminiams santykiams, reikia pripažinti, kad šiuo klausimu esamos mokslinės literatūros nepakanka. Taip pat trūksta literatūros, kurioje būtų nagrinėjami sutarties trečiojo asmens naudai panašumai bei skirtumai tarp bendrosios teisės ir kontinentinės teisės šalių. Šiai temai yra skirta tik keletas skyrių skirtingose knygose, skirtose Lietuvos civilinei teisei¹. Tačiau to nepakanka, kalbant apie teisinius santykius, kurių reikšmė didėja, tobulėjant komerciniams santykiams. Vis didesnę sutarties trečiojo asmens naudai instituto reikšmę Lietuvos teisinėje sistemoje galima suprasti ir iš griežtesnio šio instituto reglamentavimo: Lietuvos Respublikos Draudimo įstatymo 94 str.² bei Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 13 str. 1 d.³ imperatyviai reglamentuoja tiesioginio reikalavimo teisę.

Šiame darbe bus analizuojamos įvairių šalių teisės doktrinos, liečiančios sutartį trečiojo asmens naudai, nagrinėjama sutarties trečiojo asmens naudai istorinė raida, jos kaita, kintant teisiniams santykiams, teorijos, vyraujančios įvairiose šalyse, bei teismų praktika, susiklosčiusi nagrinėjant bylas.

Tyrimo objektas. Sutarties trečiojo asmens naudai institutas, įtvirtintas Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁴ (toliau – CK) 6.191 str., bei sutartis trečiojo asmens naudai

¹ Pvz.: Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Trečioji laida. Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2006.P.152-154. 20.2. skirsnis; Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996.P.509 - 536. XIV skyrius.

² Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas //Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

³ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 46 – 1498.

⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas //Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.

užsienio valstybių teisėje, jos teorinė bei praktinė analizė.

Tyrimo dalykas. Esminės sutarties trečiojo asmens naudai instituto problemos, susijusios su šio instituto įtvirtinimu sutarčių teisėje bei kylančiais neaiškumais, kadangi nėra pakankamai teisinių darbų Lietuvos civilinės teisės doktrinoje, kurie padėtų išspręsti kylančius ar tik ateityje kilsiančius sunkumus. Taip pat užsienio valstybių patirtis, susijusi su sutarties trečiojo asmens naudai problemų sprendimu bei jų pritaikymu Lietuvos civilinėje teisėje.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Pagrindinis darbo tikslas analizuojant bei lyginant įvairių valstybių teisės normas, reglamentuojančias sutarties trečiojo asmens naudai institutą, atskleisti esminius sutarties ypatumus ir pateikti išsamų jų vertinimą. Darbe bus siekiama atskleisti kontinentinės bei bendrosios teisės šalių skirtumus bei panašumus, susijusius su sutarties trečiojo asmens naudai instituto reglamentavimu.

Darbui yra keliami tokie savarankiški uždaviniai:

- atskleisti sutarties trečiojo asmens naudai sąvokos pagrindinius ir svarbiausius aspektus bei nustatyti, kokie yra sutarties trečiojo asmens naudai bruožai;
- istoriniu bei teisiniu aspektu apžvelgti sutarties trečiojo asmens naudai reguliavimo vystymąsi bei specifiką;
- lyginamuoju aspektu akcentuoti keletą bendrosios bei kontinentinės teisės sistemų valstybių teisės doktrinos idėjų, liečiančių sutarties trečiojo asmens naudai institutą.

Bus apžvelgtos teisinėje praktikoje susiklosčiusios dvi nuomonės dėl sutarties trečiojo asmens naudai sampratos – tai kontinentinės teisės valstybių (Vokietijoje, Prancūzijoje, Austrijoje ir kt.) atvira norminė bei teisminė praktika, norinti išsivaduoti iš romėnų teisės įtakos bei atsisakyti konservatyvaus sutartinių santykių uždarumo principo bei bendrosios teisės sistemos valstybių praktika, ypatingai sunkiai pripažįstanti trečiojo asmens, nedalyvavusio sutarties sudaryme, reikalavimo teisę.

Darbe bus bandoma atskleisti pagrindines įvairių pasaulio mokslininkų teorines nuostatas. Tai Vokietijos teisininkų K. Zweigert ir H. Kotz teoriniai darbai, Rusijos teisininkų M.I. Braginskio ir V.V. Vitrianskio darbai, kuriuose iš esmės yra susisteminta sutarties trečiojo asmens naudai, naudojama įvairių valstybių teisėje, teorija bei praktika. Didžiosios Britanijos teisės mokslininko J. Beatson'o teisiniai darbai apie bendrosios teisės sistemos valstybėse susiklosčiusią praktiką. Bus analizuojamos ne tik teisės doktrinoje susiformavusios nuostatos, bet ir įstatyminės formuluotės susijusios su sutartimi trečiojo asmens naudai. Plačiau bus aptariami Anglijos, Vokietijos, Prancūzijos, Lietuvos ir kitų valstybių įstatymai.

Tyrimo metodai. Pagrindinis darbe naudojamas metodas – lyginamasis. Lyginamojo metodo dėka bus siekiama atskleisti bendriausius Lietuvos, kontinentinės bei bendrosios teisės sistemų bruožus, susijusius su sutarties trečiojo asmens naudai institutu. Norėdami suprasti

tikrąją sutarties trečiojo asmens naudai prasmę, neturėtume apsiriboti vien lokaliais teisės principais, normine baze ar tik Lietuvoje vyraujančia praktika. Taigi lyginamasis metodas gali padėti sprendžiant nacionalinės teisės problemas – tereikia pasinaudoti užsienio šalių būdais, taikomais tai pačiai problemai spręsti.⁵ Sisteminės analizės metodas darbe padės atskleisti sutarties trečiojo asmens naudai teisės doktriną, užsienio valstybių įstatymus bei teisminę praktiką. Atskiri objekto ypatumai bei požymiai, atskleisti sisteminės analizės dėka, bus apjungiami į vientisą sistemą, naudojant sintezės metodą. Loginis metodas darbe padės formuluoti išvadas, tinkamai atskleisti darbe nagrinėjamus klausimus.

⁵ Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.

1. SUTARTIES TREČIOJO ASMENS NAUDAI ISTORIJOS APŽVALGA

„Pagaliau prievolės objektas turi būti apsiimtas paties sutarties dalyvio (kreditoriaus), bet ne trečiojo asmens naudai; be to, jį turi apsiimti sutarties dalyvis (debitorius), bet ne trečiasis asmuo.“⁶

Teisinėje sistemoje vis dar aptinkamas pirmapradis principas, kuris aiškina sutartį, kaip teisinius pančius, jungiančius šalis, kaip *vinculum iuris* (teisiniai pančiai), kurie riboja trečiojo asmens galimybes dalyvauti sutartyje, nebūnant jos šalimi. Tačiau sunku ignoruoti teisinę realybę, atskleidžiančią poreikį praktikoje taikyti sutarties įvykdymą trečiojo asmens naudai.

Šiuolaikinė teisė minėtą principą perėmė iš romėnų, kurie rėmėsi nuomone, jog *alteri stipulari nemo potest* – niekas negali susitarti dėl kito⁷. Tai buvo pasekmė suvokimo, kad įpareigojantys santykiai galioja tik *inter partes*, t.y. tik tarp įsipareigojusių šalių.

Įpareigojančių santykių sudarymas kitų asmenų naudai romėnų teisėje buvo laikomas *res inter alios acta aliis neque nocet neque prodest* (dviejų šalių reikalas kitiems asmenims negali nei atnešti žalos, nei duoti naudos)⁸. Tačiau tokios nuomonės laikėsi tik ankstyvoji romėnų teisė. *Alteri stipulari nemo potest* taisyklė jau buvo apribota XII lentelių įstatyme.

Paul Frederic Girard savo knygoje Romėnų teisė⁹ išskiria išimtis iš principo, pagal kurį sutartis gimdo padarinius tik sutarties šalių atžvilgiu, kitaip tariant, dvi sistemas: stipuliacijos ir pasižadėjimo bei atstovavimo (reprezentacijos).

Stipulatio sutarties atsiradimas buvo itin svarbus žingsnis romėnų teisėje. Kaip teigiama Romėnų teisės knygoje¹⁰, mokslui nėra žinoma, kada tiksliai ji atsirado, nors apie 287 m., stipulatio sutartis jau minima. Kartu su stipulatio sutartimi, romėnų teisė atsisakė konkrečios formulės ir pasitenkindavo abstrakčiu klausimu ir atitinkamu atsakymu į jį, sudarant sutartį. Dėka sutarties lankstumo ir neformalizmo, ši sutartis gana greitai ir plačiai imta taikyti įvairiose situacijose, kur pakakdavo vien paprasto skolininko pažado.

Šiuolaikiniame tarptautiniame žodžių žodyne¹¹ stipuliacija apibūdinama kaip sutarties išlyga.

Paul Frederic Girard nuomone, stipuliacijos trečiojo asmens naudai yra ydingos:

- jos nesuteikia teisės pačiam stipuliantui;
- taip pat nesuteikia tos teisės ir trečiajam asmeniui, kurio naudai padaryta išlyga.

⁶ Girard P. F. Romėnų teisė II tomas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1932. P.78.

⁷ Пухан И., Поленак – Акимовская М. Римское право. Москва: Зерцало - М, 2003. P.201.

⁸ Veličkienė A.T. Ratio Scripta. Lotyniški teisės ir bendrosios kultūros frazeologizmai, apibrėžimai, terminai. Vilnius: Justitia, 2003.

⁹ Girard P. F. Romėnų teisė II tomas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1932. P.79.

¹⁰ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 1999. P.214.

¹¹ Bendorienė A., Bogušienė V., Dagytė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma littera, 2004.

Romėnų teisėje išlyga trečiojo asmens naudai nesuteikdama kreditorinių reikalavimų trečiajam asmeniui, stipuliantui (asmeniui, išlygusiam naudą iš sutarties trečiajam asmeniui) tuo labiau nesuteikdavo kreditoriaus teisių. Tokios praktikos susiformavimą įtakojo nuomonė, jog stipuliantas daro tai, ko negali daryti, kas yra uždrausta sutartinių ryšių uždarumo principu.

Žinoma, nepaisant minėtų principų, griežtai ribojančių stipulianto teises, buvo padarytos dvi išimtys:

- 1) kai kuriais atvejais skundo teisė buvo suteikta stipuliantui (tiesioginė pagalba);
- 2) stipuliantas galėjo sudaryti sutartį su debitoriumi dėl konkrečios pinigų sumos, kurią debitorius privalės sumokėti stipuliantui, jei neįvykdys savo įsipareigojimų trečiajam asmeniui (netiesioginė priemonė). Tai tarsi prievolės užtikrinimo būdas, kuris, nors ir nesuteikia teisinės galios stipuliacijai, padarytai trečiojo asmens naudai, verčia debitorių vykdyti įsipareigojimą.

Antroji stipuliacijos yda kyla tiesiogiai iš sutarties privatumo principo, kuris reikalavimo teisę suteikia tik šalims. Kaip jau buvo minėta, romėnų teisė ypatingai rėmėsi šiuo principu. Principališkai trečiojo asmens naudai padaryta stipuliacija neduoda jam skundo teisės¹², o sutartis sukelia padarinius tik sutartyje dalyvavusiems asmenims ir tik šie asmenys, o ne tretieji asmenys įgyja skundo teises. Nors vėliau ir buvo suteikta galimybė trečiajam asmeniui pasinaudoti sutarties teikiamu „patogumu“¹³, sutarties uždarumo principo nebuvo atsisakyta, o romėnų teisininkai šių naujovių nepripažino taisyklės pakeitimu, pagal kurią, stipuliuojant trečiam asmeniui, būtų galima padaryti jį kreditoriumi.

Vėlyvajai klasikinei romėnų teisei padarius keletą išimčių ir sušvelninus sutarties uždarumo principo taikymą, Justiniano kompiliatoriai šias išimtis dar labiau išplėtė.

Pirmoji šalis, XIX a. pradžioje palankiai vertinusi sutartį trečiojo asmens naudai ir įtvirtinusi tai savo įstatymuose, buvo Prūsija. Kaip teigia K. Zweigert ir H. Kotz Prūsijos žemės teisė 74 I 5 straipsnyje numatė, kad „trečiųjų asmenų pranašumai... [galėtų] būti sutarties objektas“, tačiau pridūrė, kad tretysis asmuo... iš tokios sutarties, kurios sudaryme jis nei netiesiogiai, nei tiesiogiai nedalyvavo, teisę [įgyja] tik tada, jeigu tam pritarė sutarties šalys“ (75 str.).¹⁴ Tačiau tai buvo pakankamai formalizuotas ir griežtas apibrėžimas, kuris apsunokino šios sutarties taikymą praktikoje. Prūsijos teismų praktika sutartį trečiojo asmens naudai siekė įtvirtinti per atstovavimo institutą.¹⁵ Tačiau Prūsijos filosofas ir prokuroras Krichmannas vis tiek

¹² Girard P. F. Romėnų teisė II tomas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1932. P.79.

¹³ P.vz.: Nuomos sutartyje, kada savininkas, parduodamas išnuomotą daiktą, susitaria su pirkėju, kad jis neišvargs nuomininko, kad jis priims nuomos sutartį ir, kad pirkėjas su pardavėju sudarytu susitarimu, galės remtis nuomininkas. Nuomininko teisės, naujojo savininko atžvilgiu, suprantamos kaip „patogumas“.

¹⁴ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P.387.

¹⁵ Asmuo išlygęs, jog dvaro perėmėjas dalį pinigų tiesiogiai sumokės jo broliams ir seserims, veikė kaip brolių ir seserų atstovas.

šiā konstrukcijā suprato, jog tai tokios nemalonios rūšies sandoris, kad turime stebētis, jog atsiranda tiek daug norinčių.

Prūsijos pavyzdžiu pasekė ir Vokietijos įstatyminė bazė, kur XIX a. pabaigoje buvo suteikta galimybė sutartyje numatyti išlygą trečiojo asmens naudai ir, kaip teigia K. Pobedonoscev, ieškinio pareiškimo teisę suteikti tam, kurio naudai buvo padaryta išlyga.¹⁶

Būtina pridurti ir tai, jog Vokietijos teisės mokslas ypatingai daug prisidėjo prie sutarties trečiojo asmens naudai problemos sprendimo ir išgrynino sąvokas iki visiško jų aiškumo. Vokietijos teisėje pirmiausia nugalėjo nuomonė, „kad sutarties kontrahentų valia trečiajam asmeniui pati savaime sukuria reikalavimo teisę, ir tam nereikia kitų konstrukcijų.“¹⁷

Kadangi Vokietijos teisė priklauso kontinentinės teisės sistemai (dar vadinamai romanų – germanų teisės šeimai) ir yra pagrįsta romėnų teisės principais, kas įtakojo sutarties trečiojo asmens naudai formavimąsi, jos praktika turėjo įtakos ir kitoms, kontinentinės teisės sistemos, valstybėms.¹⁸

Kaip ir Vokietija, taip ir kitos kontinentinės teisės sistemos valstybės, anksčiau ar vėliau išsižadėjo iš romėnų teisės atėjusio *vinculum iuris* principo, kuris tik sutarties šalis „supančiodavo sutartiniais pančiais“. Prie šių valstybių devyniolikto amžiaus viduryje prisijungė ir Jungtinės Amerikos Valstijos (toliau – JAV).

JAV praktikos formavimasis sutarties trečiojo asmens naudai atžvilgiu, pakankamai stebina, nes žinant, jog JAV teisės sistema priklauso bendrosios teisės sistemai¹⁹, sutartį trečiojo asmens naudai JAV pripažino netgi anksčiau nei kai kurios kontinentinės teisės sistemos valstybės²⁰, priešingai nei Anglijos teisės praktika, kuri iki pat šiol galutinai neišsipainioja iš *vinculum iuris* principo pančių. Nors 1937 m. Anglijos Teisės Pakeitimų komisija rekomendavo, kad tokiais atvejais, kada sutartis aiškiai pripažįsta tiesioginę naudą trečiajai šaliai, pastarajai turi būti suteikta teisė reikalauti sutartį įvykdyti jos naudai, bei ši rekomendacija buvo palaikoma plačiu mastu, tačiau, įsiliepsnojus Antrajam Pasauliniam karui, nebuvo realizuota. 1991 m. Teisės komisija grįžo prie šio klausimo ir 1996 m. rekomendavo reformuoti šią taisyklę taip, kad sutartį pasirašiusios šalys turėtų teisę sutartyje išlygti, jog įvykdymas turi būti skirtas trečiajai šaliai. Teisės Komisija suprato savo pasiūlymą, kaip „vienu žingsniu, užtikrintai ir aiškiai pasiekiantys tai, ką progresyvūs Lordų Rūmai galėjo pasiekti per tam tikrą laiką palaipsniui“ ir, kaip nekenkiantį pagrindiniams papročių teisės principams²¹. Visi svarstymai buvo įgalinti 1999

¹⁶ Победоносцев К. П. Курс гражданского права. Том 3. Москва: Зерцало, 2003. P 245.

¹⁷ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P 388.

¹⁸ Pvz.: Austrija, Belgija, Ispanija, Šveicarija, Prancūzija ir t.t.

¹⁹ Tai tokia civilinės teisės sistema, kurioje pagrindinės civilinių santykių reguliavimo teisės šaltinis yra teismų praktika arba teismo precedentas. Ji atsirado Anglijos teisės sistemoje ir paplito tose šalyse, kurios perėmė Anglijos teisės sistemą (Pvz.: Airija, Australija, JAV, Kanada ir kt.).

²⁰ Pvz.: Austrija, Šveicarija.

²¹ Beatson J. Anson's Law of contract. Didžioji Britanija: Oxford University Press, 2002.

Metų Sutarčių (Trečiųjų šalių teisių) Akte (angl. *The Contracts (Rights of Third Parties) Act 1999*) (toliau – Aktas), kuriame nurodoma, jog sutarties šalys gali susitarti, jog sutartis turi būti vykdoma trečiosios šalies naudai. Tai suteikia trečiajam asmeniui galimybę tiek pareikšti ieškinį dėl pozityvių sąlygų vykdymo pagal sutartį (pvz.: įsipareigojimas sumokėti pinigus ar įsipareigojimas nereikšti ieškinio trečiajam asmeniui), tiek remtis lengvata arba apribojimu, numatytu sutartyje trečiojo asmens naudai, kaip gynybos būdu. Tačiau Aktui, kaip ir galima numatyti žinant Anglijos, kaip bendrosios teisės sistemos šalies, praktiką, iš esmės būdinga tai, kad sutartį pasirašiusios šalys viską kontroliuoja, nepriklausomai nuo to, ar buvo suteikta trečiajai šaliai reikalavimo teisė, o jei teisė buvo numatyta, tai ir šios teisės apimtį. Dar būtina paminėti, jog Aktas taikomas sutartims, pasirašytoms po 2000 m. gegužės 11 d.

Kalbant apie Prancūziją, būtina paminėti, jog Prancūzijos teisės mokslas panaikinti romėnų teisės principą *alteri stipulari nemo potest* siekė jau XVIII a. pabaigoje, tačiau jis dar toli gražu neatitiko šiuolaikinėje teisėje sutinkamo neriboto leistinumą sutarčių trečiojo asmens naudai principo. Sutartis trečiojo asmens naudai buvo pripažįstama tik tada, jei tas, kuris sutartyje įsipareigoja atlikti veiksmą trečiojo asmens naudai, kartu pasižada, ką nors įvykdyti ir sutarties šaliai, ir tada, jeigu sutarties šalis pažado davėjui duoda dovaną, susijusią su sandoriu.

Lietuva taip pat priklauso kontinentinės teisės sistemai. Kaip ir daugelyje šių valstybių, taip ir Lietuvoje, yra žinoma sutartis trečiojo asmens naudai. Jau 1948 m. Civilinės teisės vadovyje²² kalbama apie asmens draudimo sutartį, kaip apie sutartį, savo juridine prigimtimi esančią trečiojo asmens naudai.

Naudos gavėju galėjo būti tiek fizinis, tiek ir juridinis asmuo. Skirtingai nei dabartiniame CK, naudos gavėju, kai kuriais atvejais, privalomai buvo pripažįstama ir valstybė, jei draudėjas visiškai nenurodė naudos gavėjo, tačiau šioje taisyklėje nurodoma ir išimtis, nes „esant kolektyvinio asmens draudimo atveju, jei draudėjas nenurodė naudos gavėjo, tai apdraustojo asmens mirties atveju naudos gavėjais laikomi jo įstatyminiai įpėdiniai, o ne valstybė.“²³

Civilinės teisės vadovėlio autoriai išskyrė dvi naudos gavėjo teisės savybes:

- betarpiškumas, kuris pabrėžia trečiojo asmens betarpišką sąsają su jo įgyta teise, kuri atsiranda iš tarp šalių sudarytos sutarties, kurioje pats naudos gavėjas nedalyvavo;
- savarankiškumas, kuris nurodo, jog naudos gavėjo teisė yra savarankiška – niekad nepriklausiusi draudėjo turtui.²⁴

²² Zimeleva M., Serebrovskis V., Škundinas Z. Civilinė teisė. Kaunas: Valstybinės pedagoginės literatūros leidykla, 1948. P.281.

²³ Ten pat. P.280.

²⁴ Pvz.: Naudos gavėjui išmokėtinas draudimo atlyginimas, draudėjui mirus, nepatenka į mirusio draudėjo palikimą arba; Į išmokėtiną naudos gavėjui draudimo sumą negali būti nukreiptas išieškojimas už draudėjo ar apdraustojo asmens skolas, jei tik apdraustasis asmuo pats nėra naudos gavėjas.

CK 6.191 str. 1 ir 2 dalys yra identiškos nuo 1964 m. Lietuvoje galiojusio civilinio kodekso 175 str.²⁵, kuris numato, kad trečiasis asmuo, nedalyvavęs sudarant sutartį ir nebūdamas jos šalimi, įgyja savarankišką teisę reikalauti įvykdyti prievolę jo naudai. Taigi, kaip ir šiuo metu galiojantis CK, taip ir nuo 1964 m. galiojęs Civilinis kodeksas, suteikia trečiajam asmeniui tiesioginio reikalavimo teisę. Kalbant apie jau minėtą sutarties uždarumo principą, būtina priminti, jog padarius išimtį dėl trečiojo asmens galimybės gauti naudą iš sutarties, išimtis dėl įpareigojimų nėra padaryta. Tai logiška, nes asmuo, neišreiškęs savo valios, negali būti įpareigotas įvykdyti prievolę. Taigi 1964 m. Civilinio kodekso 175 str. neįpareigoja trečiojo asmens išlygta teise pasinaudoti. 175 str. 2 d. reglamentuota, jog „jeigu asmuo atsisakė nuo suteiktos jam sutartimi teisės, tai sudariusis sutartį asmuo gali pasinaudoti šia teise<...>“. Tačiau nuo to momento, kai trečiasis asmuo išreiškia savo sutikimą, jis įgyja savarankišką teisę į sutartyje nurodytą naudą ir ši teisė gali būti panaikinta tik trečiojo asmens sutikimu.

Sutarties trečiojo asmens naudai istorija, prasidėjusi vėlyvosios klasikinės romėnų teisės laikotarpiu, nesibaigia iki pat šių dienų. Kontinentinės teisės sistemos valstybėms, pripažinus šią sutartį XIX a., bendrosios teisės sistemos valstybės, o ypač Anglija, vis dar sunkiai vaduojasi nuo sutarties uždarumo principo, ribojančio šiuolaikinę sutarčių teisę.

Sekančiuose skyriuose bus kalbama apie tai, kaip šalys, pripažinusios trečiojo asmens reikalavimo teisę, kylančią iš sutarties, kurios sudaryme naudos gavėjas nedalyvavo, supranta sutartį trečiojo asmens naudai, kaip jos vertina trečiojo asmens teises, kaip istorija įtakojo šios sutarties vystymąsi bei taikymą šiuolaikinėje teisinėje praktikoje.

²⁵ 1964 m. Civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138

2. SUTARTIES TREČIOJO ASMENS NAUDAI SAMPRATA BEI VIETA CIVILINĖJE TEISĖJE

Sutartis trečiojo asmens naudai – tai sutartis, kurioje viena iš sutarties šalių išlygsta iš kitos sutarties šalies, kad atsiradusi prievolė būtų įvykdyta trečiajam asmeniui. Šios sutarties įvykdymo gali reikalauti tiek sutarties šalis (kreditorius), tiek trečiasis asmuo, kurio naudai išlygtas prievolės įvykdymas, atsižvelgdamas į galiojančią teisę²⁶. Tai, kad nėra vieningos sutarties trečiojo asmens naudai sampratos įvairių valstybių teisinėje doktrinoje, suprantame ir iš to, jog šios sutarties institutas, priklausomai nuo valstybės pasirinkimo, yra įtvirtintas skirtingose civilinių kodeksų dalyse.

Ši sutartis pasižymi ypatinga konstrukcija ir labiausiai skiriasi nuo kitų sutarčių tuo, kad sutartis suteikia reikalavimo teisę asmeniui, kuris nedalyvavo sudarant sutartį. Kaip teigiama rusų teisinėje literatūroje²⁷, ši reikalavimo teisė gali egzistuoti kartu su asmens, išlygusiu prievolės įvykdymą trečiojo asmens naudai, reikalavimo teise, tačiau šios teisės kartu pareikštos negali būti.

UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai²⁸ nereglamentuoja sutarties įtakos tretiesiems asmenims ir tai visiškai nekeista, nes šie principai nustato bendrąsias tarptautinių komercinių sutarčių taisykles, o sutartis trečiojo asmens naudai išimtis iš taisyklės. Todėl galima suabejoti, ar įmanomas teisių perleidimas trečiajam asmeniui, nedalyvavusiam sutarties sudaryme, ar tokia išimtis neprieštaruja konsensualizmo ir kitiems sutarčių teisės principams.

Sutarties esmė – šalių tarpusavio susitarimas bei laisva jų valia. Taigi šiuolaikinei sutarčių teisei būdingas konsensualizmo principas²⁹. Galbūt todėl ir galima kelti klausimą, ar sutartis trečiojo asmens naudai neprieštaruja teisės principams. Juk šioje sutartyje teisės įgyja, o kartu su jomis ir reikalavimo teisę, asmuo, neišreiškęs sutartyje savo valios.

Aiškinant sutartį, konsensualizmo principas reikalauja atskleisti tikruosius šalių ketinimus, o ne vien analizuoti kalbinę rašytinės sutarties teksto reikšmę.³⁰ Ši konsensualizmo savybė ir leidžia pripažinti sutartį trečiojo asmens naudai, kaip neprieštarujančią minėtam principui. Tuo labiau, kad žinome ir kitą teisinės sistemos principą, pasisakančią, kad teisinė

²⁶ Žinoma, beveik kiekvienoje valstybėje tai reglamentuota skirtingai. Skiriasi juridiniai faktai, nuo kurių atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo, trečiasis asmuo ar kreditorius gali reikalauti prievolės įvykdymo.

²⁷ Юридическая энциклопедия. Издание третье, дополненное и переработанное. Москва: юринформцентр, 1995. P.81.

²⁸ UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai (1994):

http://www.mruni.lt/padaliniai/FAKULTETAJ/tf/ckk/DOKUMENTAI II/unidroit_vertimas.htm

²⁹ Konsensualizmas reiškia, jog sutarčių teisėje pagrindinė reikšmė teikiama šalių valiai. Todėl tik veiksnios šalys savo veiksmais gali sukurti tarpusavio teises ir pareigas. Tokiu atveju ir iškyla klausimas, ar sutartis trečio asmens naudai neprieštaruja konsensualizmo principui, nes iš sutarties naudą gauti gali ir neveiksnūs asmenys.

³⁰ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996. P.46.

sistema turi gerbti šalių ketinimus. Jei šalys susitarė dėl to, kad tretysis asmuo, nors jis pats sutarties sudaryme ir nedalyvavo, tačiau turi teisę iš vienos šalies reikalauti pažadėto veiksmo, toks susitarimas nusipelno teisėto pripažinimo.

Vokietijos teisės mokslas būtent tokiu būdu išsprendė klausimą, kokiomis sąlygomis sutartis pripažįstama sudaryta trečiojo asmens naudai (vok. *Vertrag zugunsten Dritter*). Vokietijos civilinio kodekso antrosios knygos (Teisės, kylančios iš skolininko ir kreditoriaus santykių), antrajame skyriuje (Skolininko ir kreditoriaus santykiai, kylantys iš sutarčių) įtvirtinta taisyklė, pagal kurią teisėjas, jei trūksta akivaizdžios sutarties nuostatos, išvadą iš esmės turi padaryti atsižvelgdamas į aplinkybes, ypač į sutarties tikslą.³¹ Vokietijos civiliniame kodekse, sutarčiai trečiojo asmens naudai, skiriama visa antraštinė dalis – Pasižadėjimo įvykdymas trečiajam asmeniui, kur pakankamai išsamiai yra apibrėžta sutarties samprata, šalių bei trečiojo asmens teisės ir pareigos.

Panašiai sutartis trečiojo asmens naudai suprantama ir Austrijoje, kur trečiųjų asmenų teisė išplaukia iš susitarimo prigimties ir sutarties tikslo.

Šveicarijoje šalia sutarties šalių valios kreipiamas dėmesys ir į praktiką, nes tik šių dviejų požymių visuma apibūdina sutartį trečiojo asmens naudai. Tai įtvirtinta Šveicarijos civilinio kodekso 112 str.: trečiasis asmuo gali savarankiškai reikalauti prievolės vykdymo, jei sutartį sudariusios šalys tinkamai išreiškė savo norą arba tai atitinka įpročius.

Tačiau, bene labiausia sutartis trečiojo asmens naudai, Vokietijos civilinei teisei svarbi, kaip priemonė spragoms deliktinėje teisėje šalinti. Šiuo atveju, apie sutartį kalbama ne kaip apie „tikrąją sutartį“ trečiojo asmens naudai, o kaip apie „sutartį su apsaugos poveikiu trečiajam asmeniui“. Tokią sutarties trečiojo asmens naudai atmainą, Vokietijos civilinė teisė pripažįsta jau nuo 1930 m. priimto Imperijos teismo sprendimo ir tuo parodo, jog yra šiuo atžvilgiu daugiau pažengusi nei kitos valstybės, pripažįstančios šią sutartį. Pavyzdžiui, sutartis dėl gamybinių patalpų, apsaugo tuos trečiuosius asmenis, kurie nuomininko sutikimu savo daiktus atsineša į nuomojamas patalpas, ir dėl netinkamų patalpų savybių daiktai būna apgadinti. Kitaip tariant, tokia sutarties „apsauginė funkcija“, veikia trečiųjų asmenų naudai, apie kuriuos vienai iš sutarties šalių žinoma, kad nesąžiningai atlikti veiksmai sukeltų jiems pavojų, yra priežastinis trečiojo asmens nuostolių ir netinkamo sutarties įvykdymo ryšys bei, kad kita sutarties šalis dėl jų apsaugos turi savo interesą.

Prancūzijos teisės mokslas sunkiai priėjęs prie išvados, kaip turėtų būti reglamentuota sutarties trečiojo asmens naudai samprata, teisės aktuose ją įtvirtino pakankamai skirtingai nei kitos kontinentinės teisės valstybės. Šiuolaikinė Prancūzijos teisė atsiribojusi nuo romėnų teisės įtakos, leido sau į sutartį, iš kurios tam tikrų teisių ir pareigų įgyja tretieji asmenys, pažvelgti iš

³¹ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P.388.

dviejų pusių: kai viena sutarties šalis įsipareigoja, kad tam tikrą veiksmą atliks trečiasis asmuo; ir kai sutarties šalis įsipareigoja įvykdyti sutartį trečiojo asmens naudai.

Taigi Prancūzijos teisės mokslas sutartį trečiojo asmens naudai supranta labiau ne kaip išimtį, o kaip taisyklę, įtvirtintą Prancūzijos civilinio kodekso trečios knygos (Įvairūs nuosavybės įgijimo būdai) trečiame skyriuje ir, kuriai netaikomas Prancūzijos civilinio kodekso 1165 str.³² Šiame straipsnyje kalbama apie *vinculum iuris* principo galiojimą sutartims, kurios teisės ir pareigos sukuria tik šalims, tačiau įstatymų leidėjas tučtuojau padarė apribojimą, kad šis principas negalioja sutartims trečiųjų asmenų naudai³³, reglamentuotoms Prancūzijos civilinio kodekso 1121 str.

Prancūzijos civilinės teisės normų, reglamentuojančių sutarties trečiojo asmens naudai institutą, įtaka jaučiama ir Japonijos civiliniame kodekse. Žinoma, tai nenuostabu žinant, jog XIX a. pabaigoje Japonijos civilinės teisės formavimuisi didelę įtaką turėjo Prancūzijos teisė. Japonijos civilinis kodeksas numato kompensacinius santykius tarp sutarties šalių. Tai reiškia, kad skolininkas, įvykęs savo sutartinę prievolę trečiajam asmeniui, iš kitos sutarties šalies turi gauti tam tikrą kompensaciją. Trečiąjį asmenį ir kreditorių sieja taip vadinamieji vertės mainų santykiai, kai, pavyzdžiui, kreditorius, būdamas trečiojo asmens skolininkas, sutinka, kad visa iš sutarties gaunama nauda atitektų trečiajam asmeniui mainais už skolą.

Italijos civilinis kodeksas taip pat numato sutarties trečiojo asmens naudai institutą, kurį, kaip ir daugelis kitų valstybių, laiko išimtimi iš taisyklės. Tačiau šią išimtį traktuoja savaip: Italijos civilinio kodekso 1411 str. nurodo, jog išlyga trečiojo asmens naudai galioja, jeigu pasižadėjimo gavėjas suinteresuotas trečiojo asmens nauda. Šiuo atveju sudarant sutartį, svarbu šalies interesas, kuris skatintų sudaryti sutartį trečiojo asmens naudai, ir nesvarbu, ar tas interesas yra turtinis, moralinis ar kitoks, tačiau būtinai teisėtas.

Turkijos teisės doktrina, kaip ir daugelyje kontinentinės teisės sistemos valstybių, pripažįsta sutartį trečiojo asmens naudai ir laiko ją sutartinių santykių uždarumo principo išimtimi. Turkijos teisės mokslininkai išskiria dvi sutarties trečiojo asmens naudai rūšis:

- turinti trūkumų sutartis trečiojo asmens naudai – tai sutartis, kai naudos gavėjas neįgyja reikalavimo teisės, t.y. neturi teisės reikalauti skolininko įvykdyti sutartį savo naudai, tokią teisę turi tik kreditorius. Ši sutartis labiau panaši į bendrosios teisės sistemos valstybių pripažįstamą sutartį trečiojo asmens naudai.
- visiškai išbaigta sutartis trečiojo asmens naudai – tai sutartis, kurioje trečiasis asmuo įgyja reikalavimo teisę, ir, kuri yra sutarties šalių uždarumo principo išimtis.

³² Prancūzijos civilinis kodeksas: <http://www.lnb.lt/eb/browse.php?cat=312>

³³ Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001. P.391.

Olandijoje sutartis trečiojo asmens naudai labiau suprantama kaip dvišalė sutartis tarp sutarties šalių ir trečiojo asmens, kuris, būdamas suinteresuotas gauti naudą iš sutarties, turi akceptuoti siūlymą įvykdyti sutartį jo naudai. Olandijos civilinis kodeksas trečiajam asmeniui suteikia aktyvų vaidmenį, nes akceptavęs šalių siūlymą, trečiasis asmuo tampa sutarties šalimi.

Visiškai priešingai sutartis trečio asmens naudai yra suprantama Švedijoje, kurios įstatymuose netgi nėra specialių normų, kurios reglamentuotų šį institutą. Tačiau, kaip teigiama Tarptautinėje teisės enciklopedijoje³⁴, tokios sutartys (t.y. sutartys trečiojo asmens naudai) yra seniai Švedijoje pripažintos. Pavyzdžiui, galias tradicijas turi sutartys, kai tėvas perduoda savo vyriausiam sūnui ūkį, o pastarasis įsipareigoja aprūpinti kitus šeimos narius pastoge bei maistu. Taip pat sutartis trečiojo asmens naudai labai svarbi draudimo srityje. Švedijos teisės mokslininkai supranta sutarties trečiojo asmens naudai praktinę reikšmę. Tokie pat rezultatai gali būti pasiekti ir kitais būdais, pavyzdžiui teisių perleidimu, tačiau sutartis trečiojo asmens naudai turi tam tikrą pranašumą. Ypatingai naudinga, kai yra galimybė draudimo įstatymuose nustatyti kriterijus, būdingus žmonėms, kurie įstatyme turi būti apibrėžti netiesiogiai, o konkrečiai identifikuoti, tik atėjus laikui mokėti draudiminę išmoką. Švedijoje palikta laisvė teisės doktrinai ir teismų praktikai, kuri yra griežtai suformavusi nuomonę, jog trečiasis asmuo nėra laikomas sutarties šalimi ir negali laisvai disponuoti visomis sutartinėmis teisėmis.

Rusijos civilinio kodekso 420 str. 1 d. reglamentuota, jog sutartis – tai dviejų ar daugiau asmenų susitarimas sukurti, pakeisti ar nutraukti civilinius teisinius santykiu arba prievoles³⁵. Šioje šalyje sutartis trečiojo asmens naudai taip pat suprantama kaip sutarties uždaru principo išimtis.

Rusijos civilinis kodeksas sutartį trečiojo asmens naudai įtvirtina pirmos dalies trečiame skyriuje – bendrojoje prievolių teisės dalyje. Sutarties samprata apibrėžiama civilinio kodekso 430 str., kur nurodoma, jog sutartis trečiojo asmens naudai suprantama, kaip sutartis, kurioje šalys susitaria, kad skolininkas įsipareigoja sutartį įvykdyti ne kreditoriui, o nurodytam arba nenurodytam sutartyje trečiajam asmeniui, kuris turi teisę iš skolininko reikalauti įvykdyti sutartį jo naudai. Tačiau Rusijos civilinio kodekso komentare nurodoma, kad kodekse įtvirtinta sutarties trečiojo asmens naudai konstrukcija per daug bendros formos ir ne pakankamai apibrėžta, nes:

- pirmiausiai, sutartis trečiojo asmens naudai gali atsirasti ne tik šalims sudarius sutartį, bet ir esant atitinkamoms sąlygoms, nurodytoms įstatyme. Pavyzdžiui, krovinio pervežimo sutartis (Rusijos civilinio kodekso 785 str.)

³⁴ Blanpain R., Herbots I. International encyclopaedia of laws. Contracts. Haga: Kluwer Law International. T.6. P.95.

³⁵ Гражданский кодекс Российской Федерации. Москва: Гном – пресс, 1997.

ir kai kurios asmens draudimo sutarties rūšys (Rusijos civilinio kodekso 929 str.);

- antra, kai kuriose civilinės teisės sutartyse negali būti numatyta išlyga trečiojo asmens naudai, kaip pavyzdžiui, sąskaita banke, pavedimas;
- trečia, sutartis trečiojo asmens naudai gali sukurti trečiajam asmeniui ne tik reikalavimo teisę, bet pareigas, apie ką Rusijos civilinio kodekso 430 str. nekalba. Naudos gavėjas draudimo sutartyje, krovinio gavėjas krovinio pervežimo sutartyje, šalia teisių turi ir pareigų.

Anglijos teisė vis dar laikosi sutartinių ryšių uždarumo principo (angl. *doctrine of privity of contract*). Sutartis trečiojo asmens naudai (angl. *agreement in favour of the third person*) laikoma sutarčių teisei prieštaraujančiu teisiniu santykiu. Žinoma, kaip nė vienas principas nėra absoliutus, taip ir santykių uždarumo principas Anglijos teisinėje sistemoje yra apribotas išimtimis, tačiau kitaip nei kontinentinės teisės sistemos valstybėse, išimtimi Anglijoje nėra laikoma pats sutarties trečiojo asmens naudai institutas, o atskiros konkrečios sutartys, iš kurių yra suteikta teisė trečiajam asmeniui gauti naudą.³⁶

JAV, priklausydama bendrosios teisės sistemai, skirtingai nei Anglija, oficialiai pripažįsta sutartį trečiojo asmens naudai (angl. *third party beneficiaries*). Šiuo atveju daugiau panašumų randame Italijos teisės doktrinoje, nes JAV laikomasi iš esmės vieningos nuomonės, kad sutartis gali būti pripažinta sudaryta trečiojo asmens naudai, kai sudarydamos sutartį šalys veikė ketindamos trečiajam asmeniui suteikti savarankišką reikalavimo teisę - čia irgi svarbus intereso faktorius.

CK komentare³⁷ teigiama, jog komentuojamame straipsnyje [6.191 str. – autoriaus pastaba] nurodyta CK 6.190 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos taisyklės, kad sutartis negali sukurti teisių ir pareigų tretiesiems asmenims, išimtis. Sutartis trečiojo asmens naudai Lietuvoje suprantama gana panašiai, kaip ir kitose kontinentinės teisės sistemos valstybėse. CK 6.191 str. nurodo, jog sutarties šalis gali sutartyje išlygti prievolės įvykdymą sutartyje nedalyvavusiam asmeniui.

Priešingai nei anksčiau Lietuvoje galiojusiuose civiliniuose kodeksuose³⁸, šiuo metu galiojančiame kodekse sutarties trečiojo asmens naudai institutas įtvirtintas CK šeštosios knygos (Prievolių teisė), antrosios dalies (Sutarčių teisė), XIII skyriuje, kuris yra skirtas sutarčių galiai ir formai reglamentuoti. Šiame skyriuje nurodoma, kokią galią sutartis turi ją pasirašiusiems

³⁶ Pvz.: gyvybės draudimo sutartys; privalomojo automobilio draudimo sutartys; patikos (angl. *trust*) sutartys ir pan.

³⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003. P.246.

³⁸ Pvz.: 1964 m. civiliniame kodekse sutartis trečiojo asmens naudai buvo įtvirtinta III skyriuje, kur kalbama apie prievolinę teisę; 1954 m. RTFSR civiliniame kodekse, veikusio Lietuvos TSR teritorijoje, sutarties trečiojo asmens naudai buvo įtvirtinta Prievolinės teisės dalyje, II skyriuje, skirtame prievolėms, atsirandančioms iš sutarčių.

šalims. CK 6.189 str. 1 d. įtvirtintas sutarties privalomumo ir vykdytinumo principas – sutartis privaloma ją sudariusioms šalims³⁹. Sutartį galime laikyti individualaus žmonių elgesio reguliavimo priemone, tačiau, skirtingai nei įstatymas, kuris nustato privalomas elgesio taisykles neapibrėžtam asmenų ratui, sutartis yra suderintos šalių valios išraiška, kuri nustato tik šalims privalomas elgesio taisykles. Vadovaujantis šiais principais, šalys, sudarydamos sutartį, negali nustatyti trečiųjų asmenų teisių ir pareigų, išskyrus įstatymo nustatytas išimtis. Taigi šiame skyriuje aptariama ne tik sutarties galia šalims, bet ir išimtinė sutarties galia trečiajam asmeniui.

Taip pat sutartį trečiojo asmens naudai būtina skirti nuo įvykdytos prievolės trečiajam asmeniui. Prievolę vykdant trečiajam asmeniui, pastarasis neįgyja jokių teisių, o teisiniame santykiyje dalyvauja kaip faktinis vykdymo gavėjas.

CK 6.44 str. 1 d. teigiama, kad prievolė turi būti įvykdyta kreditoriui arba jo atstovui, taip pat kreditoriaus paskirtam asmeniui <...>. Prievolė sieja konkretų skolininką su konkrečiu kreditoriumi, skolininkas privalo įvykdyti prievolę ne bet kuriam asmeniui, o būtent kreditoriui. Tačiau apsiribojant tik tokiu įvykdymu ir pripažįstant tik jį tinkamu, būtų apsunkinta civilinė apyvarta, o kai kuriais atvejais ir ribojama, todėl įstatymas numato išimtį, kai skolininkas tiesiog kreditoriaus nurodymu turi įvykdyti prievolę trečiajam asmeniui, kad prievolė būtų laikoma tinkamai įvykdyta.

Gali pasitaikyti atvejų, kai prievolės objektas turi būti perduotas kitam asmeniui, nes toks tiesioginis perdavimas gali būti kreditoriui naudingesnis arba dėl kokių nors priežasčių priimtinesnis. Pavyzdžiui, kai pirkėjas nurodo pardavėjui pristatyti daiktą ne jam, o trečiajam asmeniui. Tačiau jokia būdu negalima sutartį trečiojo asmens naudai painioti su prievole, kurią reikia įvykdyti trečiajam asmeniui, nes taip pasirinko kreditorius. Pastaruoju atveju trečiasis asmuo neįgyja savarankiškos reikalavimo teisės, todėl reikalauti įvykdyti sutartį gali tik kreditorius.

Sutarties trečiojo asmens naudai turinys išsiskiria savitumu, nes šalys numato skolininko pareigą vykdyti sutartį ne kreditoriaus, o trečiojo asmens naudai. Išanalizavus įvairių šalių teisės doktriną bei praktiką, kaip yra suprantama sutartis trečiojo asmens naudai, negalime nepastebėti to fakto, kad šioje sutartyje yra labai svarbus valios elementas, kuriuo šalys išreiškia, kad sutartis turi būti įvykdyta trečiojo asmens naudai, o pastarasis įgyja reikalavimo teisę. Graikijos teisinėje literatūroje⁴⁰ laikomasi nuomonės, kad iškilus abejonėms dėl sutarties trečiojo asmens naudai, būtina atsižvelgti į šalių pageidavimą (pavyzdžiui, kai šalys susitarė, kad trečiasis

³⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003. P.243.

⁴⁰ Blanpain R., Herbots I. International encyclopaedia of laws. Contracts. Haga: Kluwer Law International.T.3. P.137.

asmuo įgyja tiesioginę reikalavimo teisę) arba į sutarties prigimtį ir tikslą (pavyzdžiui, norminio akto tikslas gali būti pasiektas tik pripažinus trečiojo asmens tiesioginę reikalavimo teisę).

Sutartis trečiojo asmens naudai suprantama pakankamai panašiai daugelyje šiame skyriuje aptartų valstybių. Šios sutarties vieni iš pagrindinių ypatumai:

- trečiojo asmens reikalavimo teisė, išlygta šalių sutartyje, kurioje gali būti susitarta tam tikrą veiksmą atlikti trečiajam asmeniui;
- trečiasis asmuo, turėdamas savarankišką teisę, gali reikalauti sutarties įvykdymo sau, kitaip tariant, tretysis asmuo tiesiogiai įgyja teisę reikalauti veiksmo atlikimo.

Šiais principais vadovaujasi šalys, pripažinusios sutartį trečiojo asmens naudai.

3. SUTARTIES TREČIOJO ASMENS NAUDAI ELEMENTAI

Teisinėje literatūroje pabrėžiama, jog sutarčiai trečiojo asmens naudai būdingi mažiausiai trys elementai⁴¹:

- 1) trečiasis asmuo visada yra kreditorius vienos iš sutarties šalių atžvilgiu;
- 2) sutartis suteikia trečiajam asmeniui teises, bet ne pareigas;
- 3) trečiajam asmeniui atsisakius sutarties įvykdymo jo naudai, šia teise gali pasinaudoti pats kontrahentas, esantis sutarties kreditoriumi.

3.1. Trečiojo asmens galimybė tapti kreditoriumi

3.1.1. Tam, kad trečiasis asmuo taptų sutarties, kurios sudaryme jis nedalyvavo, kreditoriumi, pirmiausia būtina sudaryti tarp dviejų šalių sutartį, kurios įvykdymas turi būti skirtas trečiojo asmens naudai.

Sutarties trečiojo asmens naudai sudarymo tvarka niekuo nesiskiria nuo kitų sutarčių sudarymo tvarkos, reglamentuotos UNIDROIT principų 2.1 straipsnyje, kuriame nurodoma, jog sutartis gali būti sudaroma priimant pasiūlymą arba kitu šalių susitarimą pakankamai įrodančiu elgesiu⁴². Šiuo atveju skiriasi sutarties turinys, kuriame turi būti aptarta išlyga, trečiojo asmens naudai, ir sutarties įvykdymas.

CK 6.44 str. 1 d. reglamentuota, jog prievolė turi būti įvykdyta kreditoriui arba jo atstovui. Remiantis sutarčių teisės principu, kalbančiu apie sutartinių ryšių uždaramą, suprantame, jog prievolė sieja konkretų skolininką su konkrečiu kreditoriumi ir skolininkas privalo prievolę įvykdyti ne bet kuriam asmeniui, o būtent kreditoriui.

Tačiau CK 6.191 str. 1 d. reglamentuota: jeigu sudaręs sutartį asmuo išlygo, kad iš sutarties atsiradusi prievolė turi būti įvykdyta trečiajam asmeniui, tai prievolę įvykdyti turi teisę reikalauti tiek sudaręs sutartį asmuo, tiek ir trečiasis asmuo <...>⁴³. Kaip jau aukščiau minėta, sutartyje trečiojo asmens naudai svarbiausia sutarties turinys, kuriame atsispindi šalių valia, išreikšta pasirašant sutartį bei susitarimas, sutartį įvykdyti trečiojo asmens naudai.

Šioje vietoje kyla klausimas, ar sutartis trečiojo asmens naudai neprieštarauja kooperavimosi principui. Teisės doktrina suteikia teisę kreditoriui sutartyje trečio asmens naudai

⁴¹ Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая. Общие положения. Москва: Статут, 2000. P.363.

⁴² UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai (1994):

http://www.mruni.lt/padaliniai/FAKULTETAJ/tf/ckk/DOKUMENTAI II/unidroit_vertimas.htm

⁴³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas //Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.

nenurodyti asmens, kuriam konkrečiai turi būti įvykdyta prievolė. Tačiau kooperavimosi pareiga⁴⁴ reikalauja tinkamai informuoti skolininką apie asmenį, kuriam turi būti įvykdyta prievolė, kad šiam nekiltų abejonų, ar asmuo turi teisę priimti prievolės įvykdymą.

Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas⁴⁵, nukentėjusį trečiąjį asmenį apibrėžia kaip asmenį, kuriam padaryta žala ir kuris šio Įstatymo nustatyta tvarka turi teisę į išmoką. Visos Lietuvos Respublikos teritorijoje naudojamos transporto priemonės privalo būti apdraustos priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomuoju draudimu. Sudarant draudimo sutartį, neįmanoma nurodyti konkretų nukentėjusį asmenį, kuris įvykus tam tikroms aplinkybėms, įgys reikalavimo teisę.

Tačiau būtina priminti, jog, jei sutartis neapibrėžia konkretaus asmens, kurio naudai turi būti įvykdyta sutartis, tai nurodoma įstatyme, kuris konkrečiai reglamentuoja, kas turi būti būdinga asmeniui, kurio naudai turi būti įvykdoma sutartis. Kitaip tariant, tokiu atveju galima teigti, kad naudos gavėjas visada turi būti nustatytas sutartyje arba turi būti galimybė jį nustatyti.

JAV sutarties trečiojo asmens naudai institutas, trečiuosius asmenis, kurių naudai turi būti įvykdyta sutartis, skirsto į dvi rūšis:

- atsitiktinius, kurie nebūdami tiesiogiai nurodyti sutartyje, iš jos gauna naudą. Atsitiktinis trečiasis asmuo kažkuo panašus į, pavyzdžiui, Rusijos ar Lietuvos teisinėje sistemoje suprantamą trečiąjį asmenį, kuris nebūna konkrečiai įvardintas sutartyje. Tačiau atsitiktinis trečiasis asmuo neįgyja reikalavimo teisės. Pavyzdžiui, A ir B sudaro kompiuterio, kurį gamina C, pirkimo pardavimo sutartį, tai C šiuo atveju yra atsitiktinis naudos gavėjas. JAV teisinėje literatūroje galimi atvejai, kai atsitiktinius trečiuosius asmenis dar vadina atsitiktinio pasipelnymo asmenimis. Kai A pasirašo sutartį su B, nutiesti naują kelią B žemėje, C, kurio besiribojančios žemės vertė pakils nutiesus kelią, gaudamas faktinę naudą iš sutarties sudarytos tarp A ir B, yra tik atsitiktinai iš sutarties pasipelnantis asmuo, tuo tarpu B – asmuo, gaunantis tiesioginį pelną iš sutarties.
- iš anksto numatytus trečiuosius asmenis (numatomo pasipelnymo asmenis). Ši rūšis – tai asmenys, kurių naudai išlygtas prievolės, kylančios iš sutarties, įvykdymas.

⁴⁴ Jeigu skolininkas prievolės negali tinkamai įvykdyti dėl paties kreditoriaus netinkamų veiksmų, reiškiančių prievolių vykdymo principų pažeidimą, skolininkas negali būti laikomas pažeidusiu prievolę. Nuomotojas, nepakankamai bendradarbiaudamas su nuomininku, atėmė iš nuomininko galimybę tinkamai įvykdyti sutarties sąlygas, todėl nuomotojas neturi teisės reikalauti nuomos mokesčio.//LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 18 d. nutartis c.b. G. Šerniovaitė v. E. Medonio individuali įmonė „Beilė“, Nr. 3K-3-704/2001.

⁴⁵ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 46 – 1498.

Galimos ir tokios išimtys, kai sutartis gali būti sudaryta sudarant sutartį dar neegzistuojančio trečiojo, pavyzdžiui, dar negimusio, asmens naudai. Tokias išimtis numato, pavyzdžiui, Japonijos, Prancūzijos civilinė teisė.

Reikia pripažinti, jog sutartis trečiojo asmens naudai ne prieštaravimas principui, o greičiau išimtis iš principo, kurios taikymą išsprendžia įstatymas.

JAV teisės mokslas laiko sutartį sudarytą trečiojo asmens naudai, kai yra dvi sąlygos⁴⁶:

- abiejų sutarties šalių ketinimas sukurti reikalavimo teisę trečiajam asmeniui;
- pinigų sumokėjimas trečiajam asmeniui ar kitokios naudos perdavimas jam, reiškiantys tinkamą vienos šalies sutartinės prievolės įvykdymą. Antroji sąlyga labiau panaši į sutarties įvykdymą nei į sudarymą.

3.1.2. Antras juridinis faktas, kad trečiasis asmuo taptų kreditoriumi prievolėje – tai trečiojo asmens sutikimas priimti aptartą jo naudai teisę.

Italijos civilinis kodeksas numato priešingai: trečiasis asmuo kreditoriumi tampa nuo pat sutarties trečiojo asmens naudai sudarymo. Tiesiog, sutarties šalis (kreditorius), iki trečiasis asmuo pareikš sutikimą priimti jam išlygtą prievolės įvykdymą, gali pakeisti ar net panaikinti sutarties įvykdymą trečiajam asmeniui.

Olandija truputėlį kitaip yra išsprendusi šį klausimą: kaip jau buvo minėta, trečiajam asmeniui Olandijos civilinis kodeksas suteikia aktyvų vaidmenį – trečiasis asmuo laikomas akceptavęs siūlymą, kai sužinojęs apie tokią sutartį, siūlymo įvykdyti sutartį savo naudai tuojau pat neatmeta. O akceptavęs sutartį, asmuo tampa ne tik skolininko kreditoriumi, bet ir pradinės sutarties šalimi. Iki akceptavimo, kreditorius gali atsisakyti siūlymo, tačiau trečiojo asmens pakeitimo kitu asmeniu, Olandijos kodeksas nenumato. Dar būtina pridurti, kad sutarties šalis (kreditorius), kuri išlygo sutarties įvykdymą trečiajam asmeniui, taip pat nepraranda reikalavimo teisės, šiai teisei gali prieštarauti tik trečiasis asmuo, tapęs kreditoriumi.

Prancūzijos civilinė teisė taip pat reikalauja trečiojo asmens sutikimo ir tik sutikęs priimti sutarties įvykdymą, trečiasis asmuo tampa kreditoriumi.

Švedijoje trečiasis asmuo nėra laikomas sutarties šalimi ir negali laisvai disponuoti visomis sutartinėmis teisėmis. Sutarties šalys gali be trečiojo asmens sutikimo pakeisti ir netgi panaikinti sutartį, kurios įvykdymas buvo skirtas trečiajam asmeniui.

Turkijos civilinėje teisėje, panašiai kaip ir Švedijoje, sudarant sutartį trečiojo asmens naudai, trečiojo asmens nuomonė neturi jokios įtakos. Čia svarbu sudarant sutartį, įrašyti punktą, kuriame apibrėžiamas sutarties įvykdymas trečiojo asmens naudai. Trečiasis asmuo gali net nežinoti apie sutartį, o jei ir žino, neturi teisės prieštarauti ar nesutikti su tokia sutartimi. Naudos gavėjas gali tik atsisakyti priimti sutarties įvykdymą. Turkijos teisinėje doktrinoje taip pat

⁴⁶ Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996. P.519.

nesvarbu, ar naudos gavėjas yra fizinis asmuo, ar korporacija, nes sudarant sutartį, nebūtinai trečiojo asmens dalyvavimas, netgi nebūtina konkrečiai jį identifikuoti, svarbu, kad, atėjus laikui įvykdyti sutartį, būtų galima nustatyti naudos gavėją.

Rusijos civilinis kodeksas gana griežtai gina trečiojo asmens teises, jei jos neprieštarauja sutarčiai ar įstatymams, nes nuo to momento, kai trečiasis asmuo išreiškia skolininkui sutikimą pasinaudoti savo teisėmis, kurias suteikia sutartis, šalys nebegali pakeisti ar nutraukti sutarties be trečiojo asmens sutikimo⁴⁷. Šiuo atveju reikia atkreipti dėmesį į tai, jog sutikimą priimti sutarties įvykdymą savo naudai, trečiasis asmuo turi išreikšti skolininkui, o ne kreditoriui, kaip yra numatyta daugelyje kitų valstybių teisėje. Taip pat Rusijos teisės doktrina pabrėžia, kad trečiojo asmens sutikimas priimti sutartyje išlygtą naudą, nepadarą sutarties daugiašale ar su kreditorių daugetu. Sutartis netampa daugiašale vien todėl, kad trečiasis asmuo turi santykius tik su viena sutarties šalimi, t.y. su skolininku (turima omenyje, kad galimi santykiai tarp kreditoriaus ir trečiosios šalies egzistuoja tik už sutarties ribų). Negalima sutartį trečiojo asmens naudai laikyti kreditorių daugetu, nes nėra tokio civilinėje teisėje daugeto modelio, kuriame kreditorių reikalavimo teisė įvykdyti prievolę nebūtų nei solidari, nei subsidiari, nei daloma.

Izraelio civilinis kodeksas taip pat išskiria dvi stadijas, būtinas trečiąjį asmenį pripažinti sutarties kreditoriumi. Pirmoji stadija – sutarties sudarymas, o antroji – pranešimas trečiajam asmeniui apie jam suteiktą teisę. Izraelio civilinė teisė nereikalauja trečiojo asmens sutikimo, pakanka pranešti trečiajam asmeniui apie sutartį sudarytą jo naudai ir šalys jau nuo to momento nebegali keisti ar nutraukti sutarties. Taip pat būtina pridurti, kad abiejose stadijose turi būti tinkamai išreiškiama sutarties šalių valia.

CK 6.191 str. 3 d. reglamentuota, kad trečiojo asmens naudai padariusi išlygą sutarties šalis gali atšaukti trečiojo asmens teisę iki to momento, kol šis asmuo pareiškia šią teisę priimąs⁴⁸. Taigi kreditorius turi teisę atšaukti naudos gavėją tik, kol pastarasis nepareiškė priimąs jam suteiktos teisės arba nepareiškė reikalavimo, kad sutartis būtų įvykdyta jo naudai. Lietuvos civilinė teisė numato galimybę pakeisti tik trečiąjį asmenį, kol pastarasis nepareiškė noro priimti jam išlygtos teisės, kitu, tačiau nenumato tokios galimybės, kad būtų pakeista pati sutartis. Žinoma, šalys tai galėtų padaryti, besivadovaudamos bendraisiais sutarčių sudarymo principais⁴⁹.

⁴⁷ Гражданский кодекс Российской Федерации. Москва: Гном – пресс, 1997.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁴⁹ Pvz.: CK 6.156 str. 1 d. numatytas sutarties laisvės principas, kuris suteikia civilinių teisinių santykių subjektams patiems laisvai spręsti dėl sutarties sudarymo, taip pat šis principas leidžia šalims laisvai susitarti dėl jos sąlygų, t.y. savarankiškai nustatyti jos turinį bei formą.

Tačiau šiuo atveju pritaikius įstatymo analogiją⁵⁰, turėtume pripažinti šalių teisę pakeisti sutartį tik iki to momento, kol naudos gavėjas pareiškia sutinkąs priimti sutarties įvykdymą. Mano nuomone, jei šalys pakeistų sutartį po to, kai trečiasis asmuo išreiškia savo pritarimą, ir tai padarytų be trečiojo asmens sutikimo, būtų pažeistos naudos gavėjo teisės, t.y. sutartis trečiojo asmens naudai netektų tiesioginės savo paskirties.

CK 6.1006 str. taip pat kalbama apie naudos gavėjo pakeitimą. Draudėjas turi teisę pakeisti draudimo sutartyje nurodytą naudos gavėją kitu asmeniu, išskyrus įstatymuose ar sutartyje nustatytas išimtis, apie tai raštu pranešus draudikui. Viena iš minėtų išimčių yra nurodyta Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 102 str. 2 d.⁵¹, kur nurodoma, jog draudėjas turi teisę paskirti neatšaukiamą naudos gavėją. To paties įstatymo 2 str. teigiama, kad neatšaukiamas naudos gavėjas – naudos gavėjas, kuris negali būti vienašališkai, be paties naudos gavėjo sutikimo, draudėjo (ar draudimo sutartyje nustatytais atvejais – apdraustojo) atšauktas ar pakeistas. Gana įdomi detalė - kad draudėjas privalo raštu pranešti asmeniui apie jo paskyrimą neatšaukiamu naudos gavėju, tačiau įstatymas nereikalauja naudos gavėjo pareiškimo, kad jis sutinka priimti sutartyje išlygtą naudą. Tačiau neatšaukiamas naudos gavėjas gali būti pakeistas ar atšauktas tik esant jo raštiškam sutikimui. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos draudimo įstatymu, nėra reikalaujama naudos gavėjo sutikimo priimti sutarties įvykdymą jo naudai, o naudos gavėjas laikomas paskirtu, pakeistu ar atšauktu draudikui iki draudiminio įvykio gavus draudėjo pranešimą raštu apie naudos gavėjo paskyrimą, pakeitimą ar atšaukimą. Skiriant ar pakeičiant naudos gavėją, raštiško sutikimo reikia tik iš apdraustojo, kai naudos gavėju skiriamas ar pakeičiamas naudos gavėjas, kuris nėra apdraustasis.

Kaip jau anksčiau įsitikinome, JAV civilinė teisė, kaip ir kontinentinės teisės sistemos valstybės, pripažįstančios sutartį trečiojo asmens naudai, suteikia teisę sutarties šalims pakeisti sutartį, panaikinti jos sąlygą, numatančią galimybę įvykdyti sutartį trečiojo asmens naudai, arba pakeisti šį asmenį kitu. Tai šalys gali padaryti tik iki to, kai trečiasis asmuo išreiškia savo sutikimą tokiai sutarties sąlygai arba pareiškia reikalavimą sutartį įvykdyti.

Anglijos teisės doktrina teigia, kad sunkiausia nustatyti konkrečią trečiojo asmens teisių apimtį, kada sutarties šalys gali keisti arba panaikinti sutartį. Turi būti nustatyta pusiausvyra tarp sutarties šalių laisvės įgyvendinti jų ketinimus ir leidimo sukurti veiksmingas trečiojo asmens teises, taip, kad pastarasis galėtų pasinaudoti jam suteiktomis teisėmis.

Anglijos Teisės Priežiūros Komisija nusprendė, kad trečiojo asmens teisės turi priklausyti nuo sutarties šalių apsisprendimo nutraukti sutartį bet kuriuo metu, kol dar trečiasis

⁵⁰ Įstatymo analogija taikoma, kai nėra įstatymo normos, reguliuojančios nagrinėjamą konkretų gyvenimo atvejį, bet yra norma, reguliuojanti į jį panašius atvejus.//Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia 2004.

⁵¹ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

asmuo nepareiškę sutikimo, kad sutartis būtų įvykdyta jo naudai. Panašiai reglamentuota ir Naujojoje Zelandijoje: pakeitimai yra leistini, kol trečiasis asmuo nepakeitė pozicijos dėl sutarties įvykdymo ir, kol nepasinaudojo sutartyje suteikta teise.

Anglijos Teisės Komisija stengėsi stabilizuoti sutartį pasirašančių šalių laisvę, įgyvendinant jų ketinimus, drauge nustatyti veiksmingas trečiųjų asmenų teises, numatant įstatyminę bazę, tačiau tuo pačiu siekė palikti galimybę trečiajam asmeniui ja varijuoti, numatant atitinkamas sąlygas sutartyje. Kaip teigė Lordas Haldane'as Dunlop'as, trečiojo asmens teisės neatsiranda paskatintos sutarties, o yra paremtos trečiojo asmens, kaip savininko materialiniu suinteresuotumu sutarties objektu bei teisėto savininko noru, priversti vykdyti sutartį jo naudai⁵².

Teisės Komisija teigia, kad sutarties šalys negali keisti ar nutraukti sutartį dviem atvejais:

- kada trečiasis asmuo pasiklioavė sąlygomis, o skolininkas žino apie šią priklausomybę arba turėjo žinoti, kad trečioji šalis taip pasielgs. Trečiajam asmeniui tenka pareiga įrodyti priklausomybę nuo šių sąlygų.
- teisė nutraukti sutartį prarasta, kada trečiasis asmuo žodžiu ar kitaip deramai išreiškė skolininkui priimantis sutarties įvykdymą savo naudai. Nepakanka sutikimą perduoti kreditoriui, o sutikimo išsiuntimas paštu, nėra laikomas perduotu skolininkui tol, kol skolininkas sutikimo negavo.

Tačiau Teisės Komisijos pripažintas šalių autonomiškumas bei sutarties šalių uždarmo principo (angl. *privity of contract*) įtaka lėmė rekomendacijų priėmimą, kuriose teigiama, kad sutarties šalys privalo išsaugoti teisę keisti arba panaikinti trečiojo asmens teises, nepriklausomai nuo to, ar trečiasis asmuo jau išreiškė sutikimą pasinaudoti jam suteiktomis teisėmis. Ir jeigu nusprendžiama, kad trečiojo asmens teisės įtvirtintos taip, jog bet kokios sutarties sąlygos pakeitimui ar panaikinimui, reikia trečiojo asmens sutikimas, teismas turi teisę nuspręsti priešingai tokiais atvejais:

- kai negalima gauti sutikimo, nes nėra įmanoma nustatyti trečiojo asmens buvimo vietos;
- kai trečiasis asmuo nėra veiksnus ir nepajėgia išreikšti savo sutikimo;
- kai negalima tinkamai įvertinti, ar trečiasis asmuo realiai priklausė nuo sutartyje jo naudai išlygtų sąlygų.

Baigiant kalbėti apie šią sąlygą, būtina pridurti, jog daugelis, tiek kontinentinės, tiek bendrosios teisės sistemų šalys, reikalauja trečiojo asmens sutikimo priimti aptartą jo naudai teisę, nes tokiu būdu yra pripažįstama tiesioginio reikalavimo teisė. Plačiau apie tai bus kalbama sekančiame skyrelyje.

⁵² Beatson J. Anson's Law of contract. Didžioji Britanija: Oxford University Press, 2002.

Lyginant kontinentinės ir bendrosios teisės sistemos valstybes, negalima nepastabėti, to, kad kontinentinės teisės sistemos valstybių teisės doktrinoje, trečiajam asmeniui pritarus sutarties įvykdymui ar priėmus jo naudai skirtą prievolės įvykdymą, trečiasis asmuo įgyja savarankišką, jam priklausančią reikalavimo teisę, kurios negali atimti sutarties šalys. Bendrosios teisės sistemos valstybėse, pavyzdžiui Anglijoje, sutarties šalys, nepriklausomai nuo trečiojo asmens pageidavimo, išlaiko savo teises, kaip sutartį sudarę asmenys.

Taigi reikia pažymėti, jog tam, kad trečiasis asmuo prievolėje taptų kreditoriumi, būtini šie juridiniai faktai:

- atitinkamos sutarties sudarymas;
- trečiojo asmens sutikimas priimti aptartą jo naudai teisę.

3.2. Sutarties trečiojo asmens naudai įtaka trečiajam asmeniui

CK 6.190 str. 1 d. įtvirtinta taisyklė, kad sutartis neturi ir negali turėti įtakos trečiųjų asmenų teisėms ir pareigoms. Šalys sudarydamos sutartį, negali sutartimi įpareigoti trečiojo asmens. Nedalyvaudamas asmuo sutarties sudaryme, neišreiškia savo laisvos valios, o prievartinis prievolių ar teisių primetimas prieštarauja teisės sampratai.

Jau buvo minėta, kad CK 6.191 str. 1 d. įtvirtinta CK 6.190 str. išimtis, kuri suteikia galimybę sutartyje susitarti, kad skolininkas prievolę turi įvykdyti trečiajam asmeniui. Taigi šis straipsnis suteikia trečiajam asmeniui, nedalyvavusiam sutarties sudaryme, reikalavimo teisę. Žinoma, negalime pamiršti, kad įstatymas numato galimybę, kai sutartis trečiojo asmens naudai sukuria ne tik reikalavimo teisę, bet gali sukurti ir tam tikras pareigas⁵³, tačiau tai įmanoma tik, kai trečiasis asmuo sutinka priimti jam sutartimi suteiktą teisę. Kaip anksčiau buvo minėta, norint, kad trečiasis asmuo taptų kreditoriumi prievolėje – būtinas trečiojo asmens sutikimas priimti aptartą jo naudai teisę. Ir tik sutikus priimti suteiktą teisę, gali būti sukuriamos ir pareigos, kurias būtina įvykdyti, norint įgyvendinti savo teises.

Vokietijos civilinio kodekso 328 str. reglamentuota, kad sutartimi gali būti susitarta tam tikrą veiksmą atlikti trečiojo asmens naudai ir tretysis asmuo tiesiogiai įgyja teisę reikalauti sutarties įvykdymo jo naudai⁵⁴.

Tiesioginio reikalavimo teisė, sutartį trečiojo asmens naudai, atskiria nuo kitų sutarčių, turinčių įtaką tretiesiems asmenims. Ši sąlyga yra pagrindinė, kad sutartį galėtumėm pripažinti

⁵³ CK 6.1007 str. 2 d. numatyta, kad draudikas turi teisę reikalauti, kad draudimo sutartį įvykdytų naudos gavėjas<...>; Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo 85 str. 1 d. numato, kad draudimo sutartyje galima nustatyti naudos gavėjo ir nukentėjusio trečiojo asmens pareigas, kurias jie privalo vykdyti įgyvendindami savo teisę į draudimo išmoką, bei apdraustojo pareigas. Taigi šiais atvejais gali būti sukurtos pareigos ir trečiajam asmeniui.

⁵⁴ Bürgerliches Gesetzbuch vom 18 August 1986 (RGrB1. S. 195). Zivilrecht Wirtschaftsrecht. Bona: Nomos 1992.

trečiojo asmens naudai, o tai išplaukia iš to, kad teisė nuo pat pradžių priklauso tik trečiajam asmeniui, o ne pasižadėjimo gavėjui.

Taigi CK suteikia trečiajam asmeniui tiesioginio reikalavimo teisę. Tai mes matome interpretuodami CK 6.191 str. 1 d., kurioje nurodoma, jog <...> prievolę įvykdyti turi teisę reikalauti tiek sudaręs sutartį asmuo, tiek ir trečiasis asmuo, kurio naudai išlygtas prievolės įvykdymas<...>.

Prancūzijos civilinis kodeksas nustato, jog trečiasis asmuo įgyja reikalavimo teisę ne perdavimo sandoriu iš pasižadėjimo gavėjo (kreditoriaus) turto, bet tiesiogiai remdamasis sutarties sudarymu. Šios, Prancūzijoje naudojamos, tipinės sutarties trečiojo asmens naudai formos pagrindas, paprastai yra, pasižadėjimo gavėjo suinteresuotumas, garantuoti naudos gavėjo reikalavimo teisę, pasižadėjimo davėjo (skolininko) atžvilgiu.

Šiuo metu Rusijos civilinio kodekso 430 str. 1 d. nurodo, kad sutartis trečiojo asmens naudai yra suprantama, kaip sutartis, kurioje šalys susitarė, kad skolininkas įsipareigoja sutartį įvykdyti ne kreditoriui, o nurodytam arba nenurodytam sutartyje trečiajam asmeniui, turinčiam teisę reikalauti iš skolininko įvykdyti sutartį savo naudai⁵⁵.

Vokietijos teismų praktika paskutiniaisiais metais trečiajam asmeniui užtikrina reikalavimo teisę ir tuo atveju, kai reikalaujama atlyginti ne fizinę arba daiktinę, o grynai turtinę žalą. Pavyzdžiui, kai auditorius, besiremiantis profesiniu žinojimu, atsiliepime yra įgaliotas pasisakyti apie įmonės turto padėtį, tačiau dėl neatsargumo tokią informaciją pateikia netinkamai ar netiksliai. Šiuo atveju įgaliotojas gali reikalauti atlyginti nuostolius, susidariusius dėl netinkamo sutarties vykdymo. Manoma, kad tretysis asmuo gali būti įtrauktas į sutarties dėl informacijos suteikimo apsaugą, jeigu informacijos davėjui buvo žinoma, kad jo informacija skirta kartu ir trečiajam asmeniui.

Rusijos civilinis kodeksas pripažįsta ir tokią galimybę, kad trečiojo asmens teisė, pasinaudoti jam išlygta nauda, jeigu priešingai nenumato sutarties šalių įsipareigojimai, gali pereiti trečiojo asmens įpėdiniams. Ir, jeigu trečioji šalis spėjo išreikšti savo norą priimti sutarties įvykdymą ar jau pasinaudojo dalimi jam priklausančio įvykdymo, atitinkama dalis įeina į paveldėjimo visumą.

Taigi trečiojo asmens naudai išlygta iš sutarties teisė yra savarankiška teisė ir turi būti įvykdyta jo naudai, tačiau kaip kiekviena taisyklė, taip ir ši, gali turėti išimčių. CK 6.191 str. 4 d. nurodo, kad, jeigu prievolė turi būti įvykdyta trečiajam asmeniui tik po padariusios išlygą sutarties šalies mirties, tai ši šalis trečiojo asmens teisę gali panaikinti testamentu⁵⁶. Čia kalbama apie specialųjį atvejį, kur numatoma sąlyginė trečiojo asmens teisė, kuri gali atsirasti tik

⁵⁵ Гражданский кодекс Российской Федерации. Москва: Гном – пресс, 1997.

⁵⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas //Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.

kreditoriui mirus. Todėl kreditorius trečiojo asmens teisę gali panaikinti testamentu, išskyrus atvejus, kai įstatymas numato, kad trečiojo asmens teisė yra neatšaukiama⁵⁷.

Vokietijos civilinio kodekso 331 str. taip pat numato galimybę šalims susitarti, kad skolininkas sutartį turi įvykdyti po pažado gavėjo (kreditoriaus) mirties. Tokiu atveju, trečiasis asmuo, iškilus abejonėms, reikalavimo teisę taip pat įgyja tik po kreditoriaus mirties, nes iki pat savo mirties kreditorius turi teisę trečiojo asmens naudos gavimą panaikinti arba pakeisti.

Skolininko pareigą vykdyti sutartį trečiojo asmens naudai gali numatyti ne tik sutartis, bet ir įstatymas.

Pavyzdžiui, tiesioginio reikalavimo teisę įtvirtina Draudimo įstatymo 94 str., kur nurodoma, kad nukentėjęs trečiasis asmuo turi teisę tiesiogiai reikalauti, kad draudikas, apdraudęs atsakingo už žalą asmens civilinę atsakomybę, išmokėtų draudimo išmoką⁵⁸.

Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo⁵⁹ 13 str. 1 d. nurodo, jog nukentėjęs trečiasis asmuo pretenziją dėl padarytos žalos gali pateikti atsakingam už padarytą žalą asmeniui arba tiesiogiai draudikui, apdraudusiam kaltininko civilinę atsakomybę.

Minėti įstatymų straipsniai pakartoja bei leidžia tinkamai įgyvendinti 2000 m. gegužės 16 d. Europos Parlamento bei Tarybos Direktyvos Nr. 2000/26/EB 3 str.⁶⁰, kuris apibrėžia „tiesioginio ieškinio teisę“. Šiame straipsnyje teigiama, kad kiekviena valstybė narė užtikrina, kad 1 straipsnyje minėtos šalys, patyrusios žalą toje nuostatoje apibrėžtose autoavarijose, turėtų teisę tiesiogiai iškelti ieškinį autoavariją sukėlusio asmens civilinę atsakomybę apdraudusiai draudimo įmonei.

Lietuvos Respublikos Draudimo priežiūros komisija teigia⁶¹, kad jeigu yra visos sąlygos atsirasti asmens, valdančio ar naudojančio transporto priemonę, civilinei atsakomybei⁶², nukentėjęs trečiasis asmuo, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo 13 straipsniu, pretenziją dėl

⁵⁷ Pvz.: 102 str. 2 d. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 46 – 1498.

⁶⁰ Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva Nr. 2000/26/EB, Dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo, ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 73/293/EEB ir 88/357/EEB // Official Journal L 2000, Nr. 181-65.

⁶¹ Draudimo priežiūros komisijos pozicija dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo // <http://www.dpk.lt/files/kreipimasis3.doc>

⁶² Civilinė atsakomybė taikoma nustačius šias sąlygas:

- didesnio pavojaus šaltinio valdytojo veiklą;
- turto sugadinimo ar sunaikinimo faktą ir žalos dydį;
- priežastinį ryšį tarp didesnio pavojaus šaltinio valdytojo veiklos ir atsiradusios žalos. // LAT Senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 27 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu.

padarytos žalos gali pateikti įstatyme numatytiems subjektams, turintiems pareigą išmokėti išmoką.

CK taip pat konkrečiai reglamentuoja sutartis, suteikiančias trečiajam asmeniui reikalavimo teisę: rentos sutartis (CK 6.441 str.), vežimo sutartis (CK 6.808 str.) ir kt. Plačiau apie įstatymu suteikiamą reikalavimo teisę, kuriai atsirasti būtinas sutarties sudarymas, bus kalbama sekančiame skyriuje.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad civilinės atsakomybės draudimo sutartimi siekiama sumažinti atlygintinos žalos neigiamus padarinius atsakingo už žalą asmens turtinei padėčiai⁶³.

Esant draudimo sutarčiai, asmuo, padaręs savo veiksmais žalą nukentėjusiajam trečiajam asmeniui, turi teisę reikalauti, kad šią žalą atlygintų draudimo įmonė (draudikas), tačiau draudimo sutartis negali atleisti atsakingo už žalą asmens nuo prievolės pačiam tam tikrais atvejais atlyginti padarytą turtinę žalą.

Nukentėjusiojo interesai yra ginami tuo, kad draudimo sutartis, pareiškus atitinkamą reikalavimą draudiko atžvilgiu, suteikia nukentėjusio asmens turtinių interesų papildomą garantiją, t.y., esant civilinės atsakomybės draudimui, nukentėjusysis įgyja du skolininkus: asmenį, atsakingą už atsiradusią žalą, kurio pareiga atlyginti nuostolius kyla iš delikto, o taip pat draudiką (draudimo įmonę), kurio pareiga atlyginti žalą (sumokėti draudimo išmoką) kyla iš sutarties.

Reikia pripažinti, kad savarankiška trečiojo asmens reikalavimo teisė netektų prasmės, jei naudos gavėjas negalėtų šios teisės apginti. Tiesioginis ieškinys palengvina trečiojo asmens galimybes tinkamai ginti savo teises. Rusijos Senatas pakankamai seniai pripažino trečiojo asmens galimybę ginti savo teisę, pareiškiant ieškinį įsipareigojusiam asmeniui: Lazarevas, Danibegas ir Barilusovas įsteigė kompaniją ir sutartyje išlygo Sanasarovui sąlyga, kad Lazarevas turės išskirti dalį pelno nepasiturinčių asmenų naudai. Po trijų metų Lazarevas išėjo iš kompanijos, o Sanasarovas siekė išsieškoti dalį pelno už visus kompanijos prekiavimo metus. Pagrindinis atsikirtimas į ieškinį buvo tai, kad ieškovas yra trečiasis asmuo ir neturi savarankiškos teisės pareikšti ieškinio dėl sutarties, kurios sudaryme pats asmeniškai nedalyvavo. Tačiau Senatas pasisakė, kad Sanasarovas turi teisę pareikšti ieškinį⁶⁴.

1878 m. Rusijos Senatas, byloje tarp Hlebino ir Jakovlevo, pasisakė, kad, nors sutartis suteikia teises tik sutartį pasirašiusiems šalims, nereiškia, kad asmeniui, nedalyvavusiam sutarties sudaryme, negalima suteikti teisių šios sutarties pagrindu. Šalys gali suteikti trečiajam asmeniui teisių ir, jeigu trečiasis asmuo suprasdamas jo naudai išlygtas sąlygas arba priimdamas

⁶³ LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 7 d. nutartis c. b. Nr. 3K-7-351/2002.

⁶⁴ Победоносцев К. П. Курс гражданского права. Том 3. Москва: Зерцало, 2003. P.247.

sutarties įvykdymą jo naudai, sutinka su tomis teisėmis, kurios įtvirtintos sutartyje jo naudai, tai žinoma, jam suteikiama galimybė ginti šias teises bei pareikšti savo vardu ieškinį.

Švedijos teisininkai taip pat pripažįsta, jog sutarties trečiojo asmens naudai ypatumas yra tame, kad trečiasis asmuo įgyja savarankišką teisę pareikšti ieškinį dėl sutarties, kurios sudaryme nedalyvavo. Jeigu trečiasis asmuo neįgyja tokios teisės, tai sutartis trečiojo asmens naudai netenka savo tiesioginės paskirties. Ar sutartis suteiks savarankišką teisę, turi būti nustatyta interpretuojant sutartį ir įrodant, kad šalys, sudarydamos sutartį, išlygo reikalavimo teisę trečiajam asmeniui.

Kaip jau buvo minėta, kalbant apie Prancūzijos teisę, kadangi kreditorius yra suinteresuotas tuo, kad tretysis asmuo gautų sutarties įvykdymą, kreditorius turi taip pat teisę reikalauti, kad skolininkas įvykdytų savo įsipareigojimą trečiajam asmeniui. Pasižadėjimo gavėjas prieš skolininką gali panaudoti visus gynimo būdus. Pavyzdžiui, pagal Prancūzijos civilinio kodekso 1753 str. nuomotojas, jeigu nuomininkas jam skolingas, gali pareikšti ieškinį tiesiogiai subnuomininkui. Šiame pavyzdyje aptinkame *action directe* (tiesioginio ieškinio) požymius.

Antras tiesioginio ieškinio (pranc. *action directe*) atvejis apima jau minėtą draudimo teisę, kai žalą patyręs asmuo gali tiesiogiai pareikšti ieškinį draudikui, apdraudusiam kaltininko civilinę atsakomybę. Būtina paminėti, kad ši taisyklė šiuo metu yra visuotinai pripažįstama Europoje.

Galimybė trečiajam asmeniui pareikšti tiesiogiai ieškinį skolininkui, įsipareigojusiam įvykdyti sutartį trečiojo asmens naudai, atsirado kartu su išimtimi, apribojusia dar iš romėnų teisės laikų atsineštą sutartinių ryšių uždarumo principą. Kaip teigiama K. P. Pobedonoscevo knygoje, trečiasis asmuo, jeigu jo teisė tinkamai išreikšta sutartyje (tarp dviejų kitų šalių), gali reikalauti įvykdyti sutartį tiek, kiek liečia jo interesus, pareikšdamas savarankišką ieškinį⁶⁵. Tokią teisę trečiajam asmeniui dar XIX a. viduryje suteikė Rusijos Senatas.

Trečiojo asmens teisę pareikšti ieškinį dėl sutarties, kurioje numatyta išlyga jo naudai, pripažįsta Škotijos bei JAV teisinės sistemos. Įstatymo pavidalu ji buvo įtvirtinta ir kai kuriose Didžiosios Britanijos tautų sandraugos jurisdikcijose.

Žinoma, įstatymas asmenį, privalantį įvykdyti sutartį, taip pat gina ir suteikia jam galimybę pareikšti trečiajam asmeniui tokius pat atsikirtimus, kokius jis galėtų reikšti išlygą padariusiam asmeniui⁶⁶. Tokia galimybė suteikiama, nes turėdamas reikalavimo teisę, trečiasis asmuo skolininko atžvilgiu veikia kaip kreditorius.

⁶⁵ Победоносцев К. П. Курс гражданского права. Том 3. Москва: Зерцало, 2003. P.248.

⁶⁶ P.vz.: skolininkas gali ginčyti sutartį, reikalauti taikyti ieškinio senatį ir pan.

Bendrosios teisės sistemos valstybėse daugiau dėmesio skiriama skolininko galimybei apsiginti. Kadangi kreditorius ir, kai kuriais atvejais, trečiasis asmuo, turi savarankiškas teises pareikšti ieškinį, jei priešingai nenumatyta sutartyje, Anglijos Teisės Komisija siekia apsaugoti skolininką nuo „dvigubos atsakomybės“. Esant situacijai, kada kreditorius dėl skolininko veiksmų patiria nuostolių, nesusijusių su trečiaja šalimi, kreditoriui yra suteikiama teisė savo vardu pareikšti ieškinį dėl patirtų nuostolių. Tuo tarpu, jei trečiasis asmuo pareikš ieškinį skolininkui, teismas ar arbitražas gali sumažinti trečiajam asmeniui priklausančią sumą tiek, kiek manys esant būtina, atsižvelgiant į kreditoriaus susigražintą sumą.

Anglijos teisė neišstumdamą iš praktikos *privity of contract* principo, stengiasi kuo mažiau pripažinti trečiojo asmens teisių iš sutarties, kurios sudaryme jis nedalyvavo. Teisė reikalauti įvykdyti sutartį, Anglijos teismų nuomone, priklauso tik sutarties šalims. Ši pozicija dar kartą buvo patvirtinta *Beswick v. Beswick*⁶⁷ byloje. Prekiautojas anglimi, pavarde Beswickas, rašytine sutartimi perleido savo verslą sūnėnui. Sūnėnas sutartimi taip pat įsipareigojo mokėti kas mėnesį Beswicko žmonai po jo mirties šešių svarų sterlingų atlyginimą. Tačiau po dėdės mirties sūnėnas atsisakė mokėti našlei. Našlė kreipėsi į teismą su ieškiniu dėl šių pinigų išieškojimo, tačiau jinai kreipėsi ir kaip mirusio vyro testamentu vykdytoja, ir kaip tretysis asmuo. Abiejose pirmosiose teisminėse instancijose buvo nuspręsta skirtingai. Bylai patekus į Lordų Rūmus, ieškovės, kaip trečiojo asmens ieškinys buvo atmestas, nes našlė nebuvo sutarties, sudarytos tarp sūnėno ir pono Beswicko, šalis ir pagal sutartį negalėjo įgyti jokių teisių. Tačiau ieškinys buvo patenkintas todėl, kad ieškovė pareiškė ieškinį ir kaip savo vyro testamentu vykdytoja, ir todėl reikalavimas (kylantis iš palikimo) įvykdyti sutartį natūra (angl. *specific performance*) gali būti įvykdytas jos naudai.

Kreditorius gali reikalauti skolininko įvykdyti sutartį natūra trečiojo asmens naudai. Taigi *Beswick v. Beswick* atveju, Anglijos Lordų Rūmai pareiškė, kad našlė, kaip asmeninė Peterio Baswick'o (kreditoriaus) įgaliotinė, galėjo gauti įsipareigojimą įvykdyti prievolę natūra savo pačios, kaip trečiosios šalies, naudai. Kaip paaiškino lordas Pearce'as: „paveldėtas turtas suteikia tokias teises“⁶⁸.

Tačiau, jei A ir B sudaro sutartį, pagal kurią B įsipareigoja įvykdyti sutartį arba susilaikyti nuo veiksmų atlikimo C naudai, visi trys asmenys gali pageidauti, kad C turėtų visas sutartį pasirašiusios šalies teises. Tuo pačiu B gali pasižadėti C išmokėti tam tikrą sumą arba teikti tam tikras paslaugas. Arba kitaip, B gali pasižadėti visiškai arba pagal tarp A ir B sudarytoje sutartyje numatytą išlygą, nereikšti ieškinio C.

⁶⁷ Anglijos Apeliacinio teismo byla *Beswick v. Beswick*// [http://www.personalweb.unito.it/ugo.mattei/Beswick v Beswick.htm](http://www.personalweb.unito.it/ugo.mattei/Beswick_v_Beswick.htm).

⁶⁸ Beatson J. Anson's Law of contract. Didžioji Britanija: Oxford University Press, 2002.

Daugelio valstybių teisės sistemos įgyvendina trečiųjų asmenų galimybę pasinaudoti reikalavimo teise, tačiau anglų papročių teisė, dabar nežymiai pakitusi dėl 1999 metų Akto, numato, kad asmuo, nesantis sutarties šalimi, negali nei pareikšti ieškinį, nei remtis sutartyje numatyta apsauga.

P prieš E byloje nurodoma, kad asmuo W įsiskolino P 13 svarų. W pažadėjo dirbti E, tad E įsipareigojo išmokėti skolą P. W atliko darbą, tačiau E neišmokėjo P pinigų. P pareiškė ieškinį E. Buvo nuspręsta, kad P negali atgauti pinigų, nes nėra sutarties šalis, tačiau šioje byloje teisėjų argumentacija skyrėsi. Lordas C.J. Denman'as pareiškė, kad ieškovas „neišreiškė savo valios sutartyje, kurioje W perleido savo įsipareigojimą atsakovui E“, tuo tarpu J. Littledale'as teigė „nėra jokių turtinių santykių tarp ieškovo ir atsakovo“, o J. Patteson'as pareiškė, kad „nėra jokio įsipareigojimo, kuriuo galėtų remtis ieškovas“⁶⁹.

Kitoje byloje taip pat buvo nuspręsta, kad asmuo, nesantis sutarties šalis, negali imtis jokių teisėtų veiksmų: po H ir W santuokos, X ir Y, susituokusių tėvai, pasirašė sutartį, pagal kurią jie kiekvienas įsipareigojo H išmokėti tam tikrą sumą pinigų, ir numatė, kad H suteikiama teisė reikalauti šių sumų. Po X ir Y mirties, H pareiškė ieškinį Y testamentu vykdytojams, reikalaudamas jam sutartimi pažadėtos piniginės sumos. J. Wightman'as pareiškė: panašu, jog kai kurie ankstesni sprendimai sutampa su teiginiu, kad sutarties sudaryme nedalyvaujantis asmuo, gali jai daryti poveikį, tačiau nėra nė vieno atvejo, kuris įrodytų, kad tokioms aplinkybėms būtų pritariama. Greičiau priešingai - joks trečiasis asmuo negali šiomis aplinkybėmis pasinaudoti, nors sutartis ir yra pasirašyta jo paties naudai.

Anglijos teisė suteikia trečiajam asmeniui reikalavimo teisę remiantis sutartimi, kurioje skolininkas įsipareigojo kreditoriui nereikšti ieškinio trečiajam asmeniui, tačiau, kaip ir kitos trečiojo asmens teisės, susijusios su sutartimi, yra pakankamai apribotos⁷⁰. Kai skolininkas įsipareigoja nereikšti ieškinio trečiajam asmeniui, pastarasis, kaip sutarties sudaryme nedalyvaujantis asmuo, negali tiesiogiai remtis sutartyje jo naudai išlygtomis sąlygomis, kaip gynybos priemone prieš skolininko atliktus veiksmus. Tačiau kreditorius turi teisę gauti skolininko deklaraciją, kad pastarasis įsipareigoja, ir tuo veiksmingai užkirsti kelią skolininkui pareikšti ieškinį trečiajam asmeniui.

Snelling'o prieš John'ą Snelling'ą byloje išdėstomos tokios sąlygos: trys broliai buvo šeimos kompanijos dalininkai ir direktoriai, o kompanija jiems turėjo atitinkamus turtinius įsipareigojimus. Tarp brolių kilo nesutarimai, todėl norėdami juos išspręsti, broliai pasirašė sutartį, *inter alia*, kurioje numatė, kad kurio nors direktoriaus atsistatydinimo atveju, pastarasis privalo atsisakyti visų kompanijos jam skolingų pinigų. Po tokios sutarties pasirašymo, vienas iš

⁶⁹ Beatson J. Anson's Law of contract. Didžioji Britanija: Oxford University Press, 2002.

⁷⁰ Kontinentinės teisės sistemos valstybių civilinėje teisėje neteko sutikti tokios išlygos, kuria sutarties skolininkas pasižadėtų nereikšti trečiajam asmeniui ieškinio.

brolių (Brian'as) atsisakė direktoriaus posto ir ėmėsi veiksmų prieš kompaniją, kad jam būtų sumokėti kompanijai paskolinti pinigai. Kiti du jo broliai buvo pripažinti bendraatsakoviais byloje, tačiau pareiškė priešieškinį, kur nurodė, kad Brian'as, remiantis sudaryta sutartimi, atsisakė skolos.

Buvo suabejota dėl to, ar kompanija, kuri nebuvo sutarties šalis, galėjo tuo remtis. Vadovaujantis susiklosčiusia Anglijos teismų praktika, kompanija, nebūdama sutarties šalimi, negalėjo remtis šia sutartimi ir tokiu atveju, būtų priimtas sprendimas Brian'ui labai. Tačiau likę du broliai turėjo teisę remtis tuo, kad sutarties sąlygos privalomos Brian'ui. Anot J. Ormrod'o, esama situacija buvo absurdiška, tad jis pareiškė, kad geriausia būtų atmesti Brian'ui ieškinį.

Realybė buvo tokia, kad Brian'ui ieškinys nepasiteisino, kadangi sėkmė lydėjo brolių priešieškinį ir buvo nuspręsta, kad jei šalys sutartyje susitarė dėl tam tikrų sąlygų, teismas gali atmesti sutarties sudaryme dalyvavusio šalies ieškinį pateiktą trečiajam asmeniui, nes šalis sutartyje įsipareigojo nereikšti ieškinio.

Buvo prieita prie išvados, kad teismui norint pasinaudoti teise atmesti ieškinį, turi būti akivaizdus kreditoriaus suinteresuotumas ir galimybė patirti žalą. Likusių brolių komercinė bei finansinė padėtis galėjo pašlyti dėl kompanijos finansinės padėties pablogėjimo, jei tik Brian'ui ieškinį būtų lydėjusi sėkmė.

Tokia Anglijos sutarčių teisės doktrinos ir teismų praktikos kryptis nereiškia, kad sutartys trečiojo asmens naudai iš tikrųjų nesudaromos, jos, be abejo, sudaromos.

Nepaisant fakto, kad trečioji šalis negali asmeniškai priversti vykdyti skolininką sutartyje numatytas sąlygas, vis dėlto sutartis sieja šalis su trečiaja šalimi. Jei skolininkas neišgali vykdyti įsipareigojimų, kreditoriui nuostolių išieškojimo priemonės galimos, jeigu kreditorius pareiškia norą priversti sutartį tarnauti trečiosios šalies naudai. Kreditorius visada turi teisę reikalauti, kad skolininkas įvykdytų sutartį: jis gali reikalauti prievolę įvykdyti natūra, atlyginti nuostolius ir pan. Tačiau, jeigu skolininkas, sutartyje esant atitinkamai sąlygai, nevykdo sutarties trečiojo asmens naudai, o pastarasis patiria dėl to nuostolių, kreditorius turi teisę reikalauti atlyginti tik savo nuostolius, bet ne trečiojo asmens patirtus nuostolius. Taigi *Beswick v. Beswick* atveju, našlė nebūtų išsireikalavusi kasmetinės rentos, jei Peteris Beswick'as, vietoje jos, testamentu vykdytoju būtų paskyręs savo sūnėną. Šiuo metu Anglijos teisės doktrinoje ar teismų praktikoje nėra jokio proceso, kurio dėka, nelinkęs bendradarbiauti kreditorius⁷¹, galėtų būti priverstas tam tikromis aplinkybėmis trečiosios šalies vardu iškelti bylą.

Trečiojo asmens teisės kyla iš sutartį pasirašiusių šalių valios, kuri nurodoma sutartyje, tačiau remiantis vyraujančia teismine praktika, būtina pripažinti, kad trečiasis asmuo,

⁷¹ Jei ponas Beswick'as būtų sūnėną paskyręs testamentu vykdytoju, pastarasis būtų tapęs ir sutarties kreditoriumi.

vadovaujantis 1999 metų Aktu, vis dėlto neužima kreditoriaus pozicijos ir nėra laikomas sutarties šalimi.

Sutartinių santykių uždarumo principas (angl. *privity of contract*), kuris draudžia trečiajam asmeniui įgyti reikalavimo teisę iš sutarties, pasirašytos jo naudai, susilaukė Anglijoje didelės kritikos. Principo apribojimo reikalingumas buvo aptarinėjamas teisėjų, teisės reformos institucijose bei apžvalgininkų tarpe. Sukritikuota principo kilmė, suabejojus, ar XIX amžiaus bylos, kurios buvo paremtos sutartinių santykių uždarumo principu, iš tikrųjų galėjo įtvirtinti jo egzistavimą. Buvo pareikšta, kad tai žlugdo teises sutarties šalių ir trečiojo asmens, siekiančių sutartyje įtvirtinti savo santykius, perspektyvas ir, kad tai nepraktiška komercinės teisės atžvilgiu. Be to, negerbiami sutarties šalių ketinimai, nes šalių sprendimas, kad tretysis asmuo vienos iš sutarties šalių gali reikalauti pažadėto veiksmo, nusipelno teisėto pripažinimo. Kasdienėse situacijose trečiasis asmuo, patyręs nuostolių, neturi teisės pareikšti ieškinį, o tuo tarpu asmuo (kreditorius), kuris nepatyrė jokios žalos, gali pareikšti ieškinį, tačiau gali tikėtis tik minimalaus atlygio. Sutarties, kurios tikslas teikti naudą trečiajam asmeniui, poveikis prilygsta vyraujančiam, tačiau sutarties objektas neginamas teismine tvarka.

Reikalavimo teisė, suteikta trečiajam asmeniui, nedalyvavusiam sutarties sudaryme – pagrindinė sąlyga, skirianti sutartį trečiojo asmens naudai nuo kitų sutarčių, liečiančių trečiuosius asmenis. Kontinentinės teisės sistemos valstybėse, trečiajam asmeniui, išlygus sutarties įvykdymą jo naudai, suteikiama ir reikalavimo teisė – galimybė pareikšti tiesioginį ieškinį skolininkui. Anglijoje vyraujanti teisinė praktika suteikia galimybę šalims sutartį įvykdyti trečiojo asmens naudai, bet trečiojo asmens ieškinio teismai nepatenkina, paneigdami galimybę įgyvendinti trečiajam asmeniui sutarties šalių išlygtą teisę.

Taigi galima teigti, kad šis sutarties trečiojo asmens naudai elementas, labiausiai atskiria ją nuo kitų sutarčių, kurios šalims suteikia tiek teises, tiek pareigas, nes sutartis trečiajam asmeniui suteikia teises, bet ne pareigas.

3.3. Kreditoriaus vaidmuo sutartyje trečiojo asmens naudai

Jeigu trečiasis asmuo atsisakė jam sutarties suteiktos teisės, tai šia teise pasinaudoti gali sudaręs sutartį asmuo, išskyrus atvejus, kada tai prieštarauja įstatymams, sutarčiai ar prievolės esmei⁷². Įstatymas numato galimybę ir kreditoriui pasinaudoti prievolės įvykdymu, jei to atsisako trečiasis asmuo, nes ir tokiu atveju sutartis lieka galioti, tiesiog reikalavimo teisę išsaugo sutartį sudaręs asmuo, t.y. kreditorius. Tai yra bendroji taisyklė, tačiau įstatymas ar sutartis gali

⁷² 6.191 str. 2 d. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas //Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.

numatyti, kad tokiais atvejais sutarties šalis neturi teisės reikalauti įvykdyti sutartį, todėl trečiajam asmeniui atsisakius reikalavimo teisės, sutartis baigiasi⁷³.

Prancūzijos civilinė teisė numato kiek kitokias pasekmes, trečiajam asmeniui atsisakius sutarties įvykdymo: jeigu trečiasis asmuo nesutinka priimti sutarties įvykdymo, kreditorius turi teisę paskirti naują asmenį, kurio naudai turi būti įvykdyta sutartis. Taigi kreditorius vis tiek neįgyja reikalavimo teisės, kad prievolė būtų įvykdyta jam, kreditoriui ir toliau lieka teisė reikalauti skolininko, kad sutartis būtų įvykdyta trečiojo asmens naudai.

Rusijos civilinio kodekso 430 str. 4 d. nurodoma, jog trečiajam asmeniui atsisakius reikalavimo teisės, kylančios iš sutarties, kreditorius gali pasinaudoti šia teise, jeigu tai neprieštarauja įstatymams ar sutarčiai⁷⁴. Pavyzdžiui, jeigu trečiojo asmens naudai buvo įneštas į banką indėlis, tačiau trečiasis asmuo atsisakė juo pasinaudoti, tai asmuo, įnešęs šitą įnašą, turi teisę reikalauti jo grąžinimo.

Taigi kreditoriui, sudariusiam sutartį bei išlygusiam iš sutarties naudą trečiajam asmeniui, taip pat paliekama galimybė bei teisė, kad prievolė būtų įvykdyta sutartį sudariusiam asmeniui - kreditoriui. Kitaip tariant, trečiajam asmeniui atsisakius sutarties įvykdymo jo naudai, šia teise gali pasinaudoti pats kontrahentas, esantis sutarties kreditoriumi.

⁷³ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003.P.247.

⁷⁴ Гражданский кодекс Российской Федерации. Москва: Гном – пресс, 1997.

4. SUTARTYS, SAVO PRIGIMTIMI PRIPAŽĪSTAMOS SUTARTIMI TREČIOJO ASMENS NAUDAI

Tobulėjant civiliniams teisiniams santykiams, dar XIX a. pabaigoje, daugelis teisės mokytojų labai gerai suprato, kad tuo metu ypač aktualiose gyvybės draudimo sutartyse, taip pat ir sutartyse dėl rentos mokėjimo iki gyvos galvos, žemės perleidimo sutartyse, nebeišsiverčiama vien romėnų teise. Todėl buvo kuriamos įvairios teorijos, kurios padėjo sutartiniuose santykiuose trečiajam asmeniui įgyti reikalavimo teisę, nebūnant sutarties šalimi. Taigi šalys gali įvairiose sutartyse susitarti, kad jos įvykdymas turi būti skirtas trečiajam asmeniui, tačiau tokios sutartys, kaip civilinės atsakomybės draudimo sutartis, gyvybės draudimo sutartis, vežimo sutartis ir kt. savo prigimtimi yra sutartys trečiojo asmens naudai.

Kaip teigiama rusų teisinėje literatūroje⁷⁵, sutarties trečiojo asmens naudai konstrukcijos pagrindą sudaro, suteikta trečiajam asmeniui savarankiška reikalavimo teisė. Pavyzdys galėtų būti vežimo sutartis, kuri suteikia krovinio gavėjui (trečiajam asmeniui) įvairių teisių, tarp kurių ir teisė pareikšti ieškinį vežėjui dėl krovinio netekimo, sugadinimo ar termino praleidimo, nors trečiasis asmuo ir nesudarė sutarties su vežėju. Būtina prielaida minėtai sutarčiai sudaryti – krovinio siuntėjo ir krovinio gavėjo nesutapimas.

Sutarties trečiojo asmens naudai konstrukcija taip pat naudojama draudimo bei kreditų teisiniuose santykiuose: tai gyvybės draudimo sutartys, nurodant asmenį, kuris gautų draudiminę išmoką; turto valdytojų draudimo sutartys, savininko naudai; įnašas kreditinėje įstaigoje, nurodant naudos gavėją.

Rentos sutartyje gali būti nustatyta, kad rentos gavėjas yra trečiasis asmuo, o ne asmuo, perduodantis rentos mokėtojui nuosavybės teise kapitalą⁷⁶. Paprastai rentos gavėju gali būti bet koks tiek veiksnus, tiek nesulaukęs pilnametystės arba neveiksnus fizinis asmuo. Toks fizinis asmuo turi būti rentos mokėtojui perduodamo kapitalo savininkas, išskyrus CK 6.441 str. reglamentuojamą atveją, kai rentos gavėjas yra trečiasis asmuo, o ne asmuo, kapitalą rentos mokėtojui perduodantis nuosavybės teise. Tokiu atveju laikoma, kad sutartis sudaryta trečiojo asmens naudai, o rentą moka skolininkas, kuris, rentos gavėjui (trečiajam asmeniui) priėmus rentos gavimo teisę, atsisakyti nuo sutarties vykdymo nebegali.

CK 6.900 str. 1 d. reglamentuojama, kad indėlis gali būti įdėtas į banką ar kitą kredito įstaigą trečiojo asmens naudai. Tokios sutartys gali būti, pavyzdžiui, sudaromos siekiant šeimos nario naudai padėti indėlį, kad pastarasis vėliau tokia teise galėtų pasinaudoti. Šios sutarties

⁷⁵ Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая. Общие положения. Москва: Статут, 2000.Р.363.

⁷⁶ 6.441 str., Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas //Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.

esminė sąlyga yra trečiojo asmens vardas ir pavardė arba pavadinimas. Priešingai nei civilinės atsakomybės draudimo sutartyse, kuriose nėra galimybės konkrečiai įvardinti naudos gavėjo vardą ir pavardę arba pavadinimą.

Jeigu sutartis nenustato ko kita, trečiasis asmuo įgyja indėlininko teises nuo savo pirmojo pareikalavimo bankui ar kitai kredito įstaigai momento arba nuo savo ketinimo naudotis indėlininko teisėmis išreiškimo kitokiu būdu momento. Ši norma sukonkretina ir pritaiko CK 6.191 str. 3 d., kurioje reglamentuojamas momentas, nuo kurio trečiasis asmuo įgyja reikalavimo teisę, konkrečiai sutarčiai.

CK 6.987 str. reglamentuojama, kad draudimo sutartimi viena šalis (draudikas) įsipareigoja už sutartyje nustatytą įmoką (premiją) sumokėti kitai šaliai (draudėjui) arba trečiajam asmeniui, kurio naudai sudaryta sutartis <...>.

Jau 1948 m. Civilinės teisės vadovėlyje⁷⁷ buvo teigiama, kad savo juridine prigimtimi asmens draudimo sutartis, paskiriant naudos gavėją, yra sutartis trečiojo asmens naudai. Teisė, kurią įgyja naudos gavėjas, yra betarpiška jo teisė. Ji atsiranda betarpiškai iš sudarytos tarp draudėjo ir Valstybinio draudimo sutarties, kurioje pats naudos gavėjas nedalyvavo. Naudos gavėjas net galėjo nežinoti, kad yra sudaryta draudimo sutartis, ir apie tai sužinoti tik po draudėjo mirties.

Kaip jau buvo minėta, tiesioginio reikalavimo teisę, trečiasis asmuo įgyja civilinės atsakomybės draudimo atveju. Pavyzdžiui Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 6⁽²⁾ str.⁷⁸ įtvirtinta taisyklė, kad Notarų profesinė civilinė atsakomybė už fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą, vykdant notaro profesinę veiklą, viršijanti 1000 litų, draudžiama privalomuoju draudimu. Toliau, minėtame straipsnyje, įtvirtinama tiesioginio reikalavimo teisė, priklausanti trečiajam asmeniui, nes notarų, jų atstovų ir biuro darbuotojų kaltais veiksmais padarytą žalą, vykdant notaro profesinę veiklą, atlygina draudikas, išmokėdamas draudimo išmoką, neviršijančią draudimo sumos.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) vienoje byloje pasisakė, kad tam tikrų profesijų (notarų, gydytojų, advokatų ir kt.) darbo specifika sąlygoja jų civilinės atsakomybės atsiradimo pagrindus ir jos ypatumus. Būtent notarų profesija yra susijusi su didesne rizika padaryti žalą tiek savo, tiek ir trečiųjų asmenų turtui. Notarų veiklos ypatybės ir reikšmė lemia griežtesnius atidumo, atsargumo, rūpestingumo reikalavimus. Kaip tik tai sąlygoja privalomą notarų civilinės atsakomybės draudimą⁷⁹. Privalomas profesinės civilinės atsakomybės draudimas yra draudėjo atsakomybės už jo žalą, padarytą atliekant profesinę veiklą, draudimas,

⁷⁷ Zimeleva M., Serebrovskis V., Škundinas Z. Civilinė teisė. Kaunas: Valstybinės pedagoginės literatūros leidykla, 1948.P.281.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas//Valstybės žinios. 2005, Nr. 143-5178.

⁷⁹ LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 22 d. nutartis c.b. R.B. v. M.D.P. Nr. 3K-3-336/2000.

todėl žalos atlyginimo trečiajam asmeniui prievolė gali atsirasti net ir nepriklausomai nuo draudėjo ar kitų asmenų, už kuriuos draudėjas atsako, kaltės, išskyrus atvejus, įvardijamus draudimo sutartyje nedraudiminiais⁸⁰.

Pagal savo teisinę prigimtį civilinės atsakomybės draudimo sutartis yra sutartis trečiojo asmens naudai, todėl pagal CK 175 str.⁸¹ žalą patyręs asmuo galėtų reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai iš draudimo kompanijos (draudiko), nebent draudėjas ir draudikas būtų susitarę kitaip. Jeigu yra sudaryta civilinės atsakomybės draudimo sutartis, tai turi būti taikomi jos nurodymai dėl to, kuris asmuo, kokio dydžio ir kokia tvarka atlygina padarytą žalą⁸². Esant privalomam civilinės atsakomybės draudimui, žalą patyręs asmuo galėtų reikalauti žalos atlyginimo betarpiškai iš draudimo kompanijos (draudiko), o draudėjai byloje turėtų būti trečiaisiais asmenimis, nepareiškiančiais savarankiškų reikalavimų, nebent draudėjas ir draudikas būtų susitarę kitaip.

Civilinės atsakomybės draudimo sutarties esmė yra įstatymo nustatyta tvarka perkelti vieno asmens – padariusio žalą – civilinę atsakomybę kitam asmeniui – žalos tiesiogiai nepadariusiam, bet už ją atsakingam pagal sutartį. Šią sąlygą šalys gali įsakmiai nusistatyti sutartyje. Tokia situacija buvo nagrinėjama vienoje LAT byloje⁸³: 1996 10 18 notarė D.J. patvirtino sutartį, pagal kurią L.K. paskolino S.S. 20800 Lt iki 1996 11 18. Garantuodama paskolos grąžinimą S.S. įkeitė vieno kambario butą. Paskola nebuvo grąžinta, nes paaiškėjo, kad paskolos sutartį sudarė ne S.S., o pasinaudojusi jos dokumentais M.D., kuri už sukčiavimą yra nuteista, o baudžiamojoje byloje patenkintas L.K. civilinis ieškinys ir iš M.D. priteista 20 800 Lt. L.K. kreipėsi su ieškiniu į teismą, prašydama išieškoti nurodytą sumą iš notarės D.J. ir UAB „Drauda“, kurioje notarė yra apdraudusi savo civilinę atsakomybę. Ieškovė nurodė, kad notarė D.J., tvirtindama paskolos sutartį, nenustatė paskolos gavėjos asmenybės, reikiamai nepatikrino asmenybės patvirtinančių dokumentų. Ieškovė prašė priteisti iš atsakovų - notarės D.J. ir UAB „Drauda“, kurioje notarė yra apsidraudusi, 20800 Lt žalą. Apylinkės bei Apygardos teismai atitinkamai atmetė ieškovės ieškinį bei skundą.

LAT nurodo, kad ieškinys dėl žalos atlyginimo buvo pareikštas ne tik notarei D.J. bet ir Lietuvos-Vokietijos draudimo UAB „Drauda“, bet pirmosios instancijos teismas tik išsprendė, kad ieškinys atmetamas abiejų bendraatsakovių atžvilgiu, bet nenurodė jokių motyvų, kodėl

⁸⁰ Pagal notarų civilinės atsakomybės draudimo taisykles, "draudimo objektu yra draudėjo turiniai interesai dėl jo netinkamai atliktais notariniiais veiksmais padarytos tretiesiems asmenims žalos pasėkoje kylančios civilinės atsakomybės". "Netinkamai" veiksmai gali būti atlikti ir nesant pačios kaltės, tradiciškai suvokiamos kaip deliktinės atsakomybės pagrindas bet kuriam asmeniui (pvz., klaida, apgaulė ir pan.).

⁸¹ Dabar pagal 6.191 str.

⁸² LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 21 d. nutartis c.b. Joana Martinauskienė v. Aldoną Šulinskiene Nr. 3K-3-331/2001.

⁸³ LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c.b. L.K. v. D.J. ir Lietuvos – Vokietijos draudimo įmonė UAB „Drauda“ Nr. 3K-3-398/1999.

atmetamas ieškinys atsakovui UAB „Drauda“. Teismai nepareikalavo draudiko pateikti civilinės atsakomybės draudimo taisykles bei notarų civilinės atsakomybės draudimo taisykles, taip pat nesiaiškino, ar notarė tebėra apdraudusi savo civilinę atsakomybę. Pagal byloje esančios sutarties (sudarytos tarp notarės ir UAB „Drauda“) 8 str. draudiminė apsauga apima tuos atvejus, kai draudėjas, atlikdamas savo darbą, pats arba asmuo, kurio interesus jis atstovauja, padaro nusižengimą, o kitas asmuo civilinės teisės įstatymų pagrindu, pareiškia jam pretenziją dėl padarytos žalos atlyginimo. Sutarties 3 str. „Draudiminės apsaugos apimtis“ kalbama apie draudimo išmokas, išmokamas dėl notarų padarytų klaidų. Pagal minėtos sutarties 15 str. jeigu draudėjui pateikia pretenziją dėl nuostolių atlyginimo trečias asmuo, tai nuostolių atlyginimo pareiga perkeliama draudikui išmokėtinos sumos dydyje. Teisėjų kolegija konstatavo, kad pagal esamus byloje draudimo dokumentus ir visuotinai priimtinius civilinės atsakomybės draudimo principus, ieškovės L.K. patirtą žalą, o taip pat jos turėtas teismo išlaidas, turėtų atlyginti UAB "Drauda", kurioje notarė D.J. yra apdraudusi savo civilinę atsakomybę. Draudikas (UAB "Drauda") turėtų dalyvauti teismo procese kaip draudėjo (notarės) atstovas.

Kaip matyti iš bylos medžiagos, iš M.D., kuri įvykdė nusikaltimą, pagrobama S.S. asmens ir buto dokumentus bei įvykdė sukčiavimą ieškovės atžvilgiu, baudžiamojoje byloje buvo priteista 20 800 Lt ieškovės L.K. naudai. Sandorį, kuris buvo sudarytas apgaulės būdu, kurio pagrindu M.D. pasisavino ieškovės pinigus, tvirtino notarė D.J. Civilinės atsakomybės požiūriu M.D., iš vienos pusės, ir D.J. bei UAB "Drauda", kurioje ji yra apdraudusi savo civilinę atsakomybę, iš kitos pusės, yra solidarūs bendraatsakoviai. Ir vien ta aplinkybė, kad iš M.D. ieškovei priteista 20 800 Lt nėra pakankamas pagrindas atsisakyti tenkinti ieškininį reikalavimą iš solidarinių skolininkų, todėl pagal CK 188 str.⁸⁴ šis ieškinys solidariniams bendraskolininkams galėjo būti pareikštas. Kadangi pareiškus trečiajam asmeniui pretenziją (ieškinį) pagal draudimo dokumentus nuostolių atlyginimo pareiga pereina draudikui, t.y. UAB "Drauda" turėtų tuos nuostolius atlyginti, jei jie dar nėra atlyginti nuteistosios M.D.

LAT savo praktikoje vežėjo civilinės atsakomybės draudimo sutartį taip pat pripažino savo prigimtimi esančia sutartimi trečiojo asmens naudai⁸⁵: vežėjui reikalavimus reiškiantis asmuo taip pat gali reikalauti žalos atlyginimo tiesiogiai iš draudiko, sudariusio su vežėju civilinės atsakomybės draudimo sutartį arba iš jų abiejų. Kaip jau buvo minėta kalbant apie notarų civilinės atsakomybės draudimą, taip ir vežėjo civilinės atsakomybės draudimo sutartis, suteikia teisę trečiajam asmeniui ieškinį pareikšti vežėjui ir draudikams, kaip solidariems bendraatsakoviams. Šioje byloje, dar vadinamoje UAB „Mėlynosios uogos“ byla, ieškovas UAB

⁸⁴ Dabar pagal 6.6 str.

⁸⁵ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 29 d. nutartis c.b. UAB „Mėlynoji uoga“ v.UAB „Danajos autotransportas“, UAB DK „Lindra“, UAB DK „Drauda“, tretysis UAB „Buchberge Transporte“ Nr. 3K-7-936/2001.

„Mėlynoji uoga” nurodė, kad 1999 m. rugsėjo 4-8 dienomis atsakovas UAB „Danajos autotransportas” gabeno ieškovo krovinį - grybus iš Lietuvos į Vokietiją. Krovinio dalis buvo sugadinta, dėl ko ieškovas patyrė 49788 Lt nuostolių. Ieškovo teigimu, dėl krovinio sugadinimo kaltas atsakovas UAB „Danajos autotransportas”. Atsakovas buvo apsidraudęs draudimo kompanijose „Lindra” ir „Drauda” krovinio vežėjo atsakomybės draudimu. Patikslintu ieškininiu reikalavimu ieškovas prašė priteisti iš atsakovų UAB „Danajos autotransportas”, UAB DK „Lindra” ir UAB DK „Drauda” solidariai 43277 Lt nuostolių atlyginimui ir 854,23 Lt palūkanų. Be to, ieškovas prašė priteisti 6501 Lt tik iš atsakovo UAB „Danajos autotransportas”, kaip draudimu nepadengtą žalos dydį. Apylinkės bei Apygardos teismai atitinkamai atmetė ieškovės ieškinį bei skundą.

Taigi šioje byloje pareikštas ieškinys vežėjui ir draudimo kompanijoms kaip solidariems bendraatsakoviams. Tačiau teismai, atmesdami ieškovo ieškinį tuo pagrindu, kad vežėjas nėra atsakingas už krovinio sugadinimą, atmetė ieškinį tiek ir draudimo kompanijų atžvilgiu, netyrė aplinkybių, ar buvo pagrindas mažinti draudimo išmoką ar jos nemokėti. Tačiau padarius išvadą, jog vežėjas yra atsakingas už krovinio sugadinimą, o ypatingai, kai ieškinys yra reiškiamas vežėjui ir draudikams kaip solidariems bendraatsakoviams, nurodytų aplinkybių ištyrimas yra svarbus bendraatsakovių (vežėjo ir draudiko) atsakomybės dydžio nustatymui.

„Mėlynosios uogos“ byla yra svarbi ir tuo, kad joje buvo kalbama apie solidariąją atsakomybę, esant dviems draudikams: esant vežėjo civilinės atsakomybės draudimo sutartyje nurodytiems dviems draudikams, pagal Draudimo įstatymo 19 str. 1 d. 8 p., abu draudikai yra solidariai atsakingi už draudimo išmokos sumokėjimą, esant draudimui įvykiui. Jų dalinės atsakomybės įvardijimas draudimo polise nedaro jų daliniais atsakovais draudėjo ar naudos gavėjo atžvilgiu, pastarieji turi draudimo kompanijos atžvilgiu solidarios atsakomybės reikalavimo teisę⁸⁶.

CK 6.1003 str. įtvirtinta bendrojo draudimo sąvoka, nurodant, kad draudimo objektas gali būti apdraustas pagal vieną draudimo sutartį bendrai kelių draudikų (bendrasis draudimas). Jeigu draudimo sutartis nenumato kiekvieno iš draudikų teisių ir pareigų, tokiu atveju už draudimo išmokos išmokėjimą draudėjui (naudos gavėjui) visi draudikai atsako solidariai⁸⁷.

Taigi, nors įstatymas ir nepasako griežtai, kad draudikų atsakomybė yra tik solidari, tai įtvirtina LAT, savo praktikoje įpareigojančiai nustatydamas, kad dalinės atsakomybės įvardijimas draudimo polise nedaro draudikų daliniais atsakovais draudėjo ar naudos gavėjo atžvilgiu, pastarieji turi draudimo kompanijos atžvilgiu solidarios atsakomybės reikalavimo teisę.

⁸⁶ LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 29 d. nutartis c.b. UAB „Mėlynoji uoga“ v.UAB „Danajos autotransportas“, UAB DK „Lindra“, UAB DK „Drauda“, tretysis UAB „Buchberge Transporte“ Nr. 3K-7-936/2001.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas //Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.

Solidariosios atsakomybės neįtvirtina ir šiuo metu galiojančio Draudimo įstatymo 115 str., kuriame kalbama apie dalyvavimą bendrajame draudime⁸⁸. Bendrajame draudime dalyvaujančių draudikų tarpusavio teises ir pareigas nustato sutartis. Joje, viena iš privalomų sąlygų, turi būti nurodoma kiekvieno draudiko prisiimamos draudimo rizikos dalis procentais. Jei draudimo sutartyje nustatyta, kad kiekvienas dalyvaujantis bendrajame draudime draudikas moka prisiimtai draudimo rizikos daliai proporcingą draudimo išmokos dalį, draudėjas, naudos gavėjas ar nukentėjęs trečiasis asmuo po to, kai pagrindinis draudikas konstatavo draudiminio įvykio faktą ir draudimo išmokos dydį, priėmė sprendimą dėl draudimo išmokos mokėjimo, dėl išmokos dalies išmokėjimo privalo kreiptis į kiekvieną bendrajame draudime dalyvaujantį draudiką, atsižvelgiant į jų prisiimtos draudimo rizikos dalį.

Šiuo momentu, manau, kertasi Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo nuostatos su LAT formuojama teisine praktika. Žinoma, negalima pamiršti, kad „Mėlynosios uogos“ byloje nagrinėjama situacija susiklostė galiojant dar 1996 m. Draudimo įstatymui⁸⁹, kurio 19 str. 1 d. 8 p. įtvirtinta, kad bendrojo draudimo liudijime (polise) turi būti nurodoma procentais išreikšta draudimo įmonių solidarios atsakomybės dalis. Tačiau ši praktika nepakito ir įsigaliojus naujam įstatymui.

LAT civilinės atsakomybės draudimo sutartį, esant dviem ar daugiau draudikų, laiko išimtimi iš taisyklės nurodytos CK 6.5 str.⁹⁰ Tokios išimties galimybė yra apibrėžta CK 6.6 str., kur kalbama apie solidariąją skolininkų pareigą. Solidarioji skolininkų prievolė nepreziumuojama, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, ji gali atsirasti tik konkrečiai nurodant įstatyme ar šalių susitarime. Nagrinėjant teismų praktiką, matome, kad šalys, sudarydamos sutartis, naudojasi jiems suteikta teise ir draudimo sutartyse apibrėžia solidariąją draudikų atsakomybę. To paties CK 6.6 str. 3 d. nurodoma, kada solidarioji skolininkų pareiga preziumuojama, jeigu prievolė susijusi su paslaugų teikimu, jungtine veikla arba kelių asmenų veiksmiais padarytos žalos atlyginimu.

Kad vežėjo civilinės atsakomybės draudimo sutartis yra sutartis trečiojo asmens naudai, pripažįsta LAT Senatas⁹¹. Todėl reikalavimus reiškiantis asmuo gali reikalauti nuostolių atlyginimo tiek iš vežėjų, tiek ir tiesiogiai iš draudiko, sudariusio su vežėju civilinės atsakomybės draudimo sutartį, taip pat reikšti ieškinį vežėjui ir draudikui kaip bendraatsakoviams.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas //Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas //Valstybės žinios. 1996, Nr. 73-1742.

⁹⁰ Jeigu skolininkai yra du ar daugiau asmenų (bendraskolių), tai kiekvienas iš jų privalo įvykdyti prievolę lygiomis dalimis (dalinė prievolė), išskyrus įstatymų ar šalių susitarimu nustatytus atvejus. CK komentare teigiame, kad šią prezumpciją gali paneigti tik įstatymas arba šalių susitarimas, kur nustatomos nelygios skolininkų dalys.

⁹¹ LAT Senato 2001 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 31 Dėl Lietuvos teismų praktikos, taikant Ženevos 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvenciją (CMR).

Remiantis tuo pačiu LAT Senato nutarimu, galima teigti, kad pati krovinių vežimo sutartis taip pat gali būti pripažįstama sutartimi trečiojo asmens naudai. Nutarimo 9 punkte nurodoma, kad Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija (toliau – CMR konvencija) tarptautinio pervežimo dalyviais nurodo krovinio siuntėją, gavėją, vežėją ir kt. Krovinio gavėjas yra asmuo, kurio naudai sudaroma vežimo sutartis, jis nurodytas važtaraštyje arba vežimo sutartyje, bet nebūtinai prekių pirkėjas.

Jeigu nustatoma, kad krovinyms dingo arba nepristatytas pasibaigus terminui, gavėjas, remdamasis vežimo sutartyje numatyta teise, gali savo vardu pareikšti vežėjui reikalavimus. Sistemiskai aiškinant vežėjo atsakomybės nuostatas, darytina išvada, kad tokią teisę gavėjas turi ir krovinio sugadinimo atveju.

LAT Senatas savo nutarime taip pat nurodo, kad sprendami klausimą, ar asmuo, reiškiantis ieškinį vežėjui, turi reikalavimo teisę, teismai neturi apsiriboti tik tais asmenimis, kurie nurodyti važtaraštyje. Teisę pareikšti ieškinį vežėjui turi siuntėjas, gavėjas, asmuo sudaręs su vežėju vežimo sutartį, nors ir nebuvo nei siuntėjas, nei gavėjas, bet atlygino šiems nuostolius, taip pat asmuo, nors ir nesudaręs sutarties su vežėju, bet nuostoliai padaryti jam priklausančiai nuosavybei. Pastarojo teisė kildintina iš pervežimo sutarties, kaip specifinės sutarties, trečiojo asmens naudai (CK 6.191 str.).

Bendrosios teisės sistemos valstybėse be krovinių vežimo ar draudimo sutarčių, sutartimis trečiojo asmens naudai pripažįstama ir atsiskaitymo priemonė negrynaisiais pinigais - akredityvas; nuomos sutartis ir kt.

Neatšaukiamas akredityvas dažnai įvardijamas kaip turtinių santykių sutarties išimtinis pavyzdys. Šių santykių tikslas yra palengvinti prekių pardavimo sutartis tarp pirkėjų ir pardavėjų, esančių skirtingose šalyse, ypač kada gamintojas randasi ženkliai toliau nuo prekės gavėjo ir susidaro neatitikimas prekės gavimo laike. Tai suteikia galimybę pasinaudoti trumpalaikėmis kredito paslaugomis, kurios garantuoja pardavėjui apmokėjimą ir tuo pačiu apsaugo šalis nuo galimo valiutos svyravimo.

Sandoryje išskiriami trys etapai:

- pirma, sutartyje tarp pirkėjo ir pardavėjo numatoma sąlyga, kuria pirkėjas įsipareigoja pateikti nekeičiamą akredityvą pardavėjo naudai.
- antra, pirkėjas susisiekiama su savo banku (dažniausiai apibūdinamu kaip išduodantis bankas), nurodo jam atidaryti neatšaukiamą akredityvą ir pateikia jam visas sandorio detales. Taip sudaroma sutartis tarp pirkėjo ir banko.
- trečia, bankas praneša pardavėjui, kad neatšaukiamas akredityvas jo naudai jau yra prieinamas, t.y. bankas įsipareigoja sumokėti pinigus lėšų gavėjui. Tada pardavėjas gali pakrauti prekes būdamas užtikrintas, kad jam bus atlyginta.

Tačiau neatšaukiamą akredityvą sunkiai pripažįsta bendrosios teisės sistemos valstybių teisinė praktika. Jei sandoris tėra traktuojamas kaip sutartis tarp pirkėjo ir banko, tai - pardavėjas tampa trečiuoju asmeniu šioje sutartyje ir techniškai neturėtų teisės pareikšti ieškinį, jei kartais bankas panaikintų akredityvą arba dėl kokių nors priežasčių neišmokėtų suderėtos sumos. Tačiau bet kokių atveju, bankas yra teisiškai įpareigotas sumokėti pinigus, nepriklausomai nuo to, ar kiltų kokių nesutarimų tarp pirkėjo ir pardavėjo.

Vis dėlto buvo kilę diskusijų, kad neatšaukiamas akredityvas sudaro turtinių santykių sutarčių doktrinos išimtį, tačiau panašu, kad banko duotą įsipareigojimą, sumokėti pinigus lėšų gavėjui, nutarta laikyti savarankišku įsipareigojimu, nepriklausomai nuo bet kurios kitos sutarties. Taigi neatšaukiamas akredityvas nėra išimtis, bet greičiau tarpusavio atsiskaitymo doktrina.

Tam, kad sutartis būtų pripažinta sutartimi trečiojo asmens naudai, svarbu išlygti sutartyje jos įvykdymą trečiajam asmeniui, kuris nuo to momento įgyja savarankišką reikalavimo teisę. Tačiau tai yra tik išimtis iš taisyklės, kurioje nurodoma, jog prievolė turi būti įvykdyta kreditoriui, todėl yra sutarčių, kurios negali būti pripažintos sutartimis trečiojo asmens naudai, kai kreditoriui yra svarbu, kad sutartis būtų įvykdyta jo naudai.

IŠVADOS

Atsižvelgiant į pagrindinius darbo iškeltus tikslus bei uždavinius ir išanalizavus tiek Lietuvos, tiek užsienio valstybių teisės aktus bei teisinę doktriną, susijusius su sutarties trečiojo asmens naudai institutu, galima nustatyti atitinkamą pagrindinių sutarties trečiojo asmens naudai klausimų bei galimų jų atsakymų vertinimą. Galima formuluoti tokias išvadas, kurios turėtų prisidėti prie Lietuvoje įtvirtintos sutarties trečiojo asmens naudai instituto reglamentavimo ypatumų bei praktinio panaudojimo:

1. Sutartis trečiojo asmens naudai pakankamai vangiai „skynėsi kelią į pripažinimą“. Griežtai besilaikantis sutarties šalių uždarumo principo, Romėnų teisė jau vėlyvosios klasikinės teisės laikotarpiu padarė keletą išimčių bei sušvelnino šio principo taikymą. Tačiau šiuolaikinė sutarties trečiojo asmens naudai samprata susiformavo tik XIX a. pabaigoje, nes tobulėjant civiliniams teisiniams santykiams, daugelis teisės mokytojų labai gerai suprato, kad tuo metu ypač aktualiose gyvybės draudimo sutartyse, taip pat ir sutartyse dėl rentos mokėjimo iki gyvos galvos, nebeišsiverčiama vien romėnų teise. Todėl buvo kuriamos įvairios teorijos, kurios padėjo sutartiniuose santykiuose trečiajam asmeniui įgyti reikalavimo teisę, nebūnant sutarties šalimi.
2. 2001 m. liepos 1 d. įsigaliojusiam CK sutarties trečiojo asmens naudai instituto reglamentavimui skirta 6.191 str., kuriame reglamentuota sutarties trečiojo asmens naudai samprata akivaizdžiai yra sąlygota kontinentinės teisės sistemos valstybėse naudojamo sutarties trečiojo asmens naudai modelio, pasižyminčio tam tikrais ypatumais: yra sutartinių ryšių uždarumo principo (angl. *privity of contract*) išimtis; sutarties trečiojo asmens naudai įvykdymas yra skirtas trečiajam asmeniui, o ne kreditoriui; suteikia asmeniui, nedalyvavusiam sutarties sudaryme, tiesioginio reikalavimo teisę. Tačiau šiais požymiais labiau remiasi kontinentinės teisės sistemos valstybės, nes bendrosios teisės sistemos valstybės, suteikdamos galimybę trečiajam asmeniui gauti naudą iš sutarties, ne labai linkusios pripažinti tiesioginio reikalavimo teisę.
3. Tam, kad trečiasis asmuo prievolėje taptų kreditoriumi pirmiausia būtinas sutarties sudarymas, kur svarbus tinkamas turinys, atsispindintis šalių valią, išreikštą pasirašant sutartį bei susitarimas, sutartį įvykdyti trečiojo asmens naudai. Antras juridinis faktas - asmens sutikimas priimti aptartą jo naudai teisę. Kreditorius turi teisę atšaukti naudos gavėją tik, kol pastarasis nepareiškė priimaš jam suteiktos teisės arba nepareiškė reikalavimo, kad sutartis būtų įvykdyta jo naudai. Tačiau šiuo principu vadovaujasi tik kontinentinės teisės sistemos valstybių teisės doktrina, kuri, trečiajam asmeniui pritarus sutarties įvykdymui ar priėmus jo naudai skirtą prievolės įvykdymą, pripažįsta, kad

trečiasis asmuo įgyja savarankišką, jam priklausančią reikalavimo teisę, kurios negali atimti sutarties šalys. Bendrosios teisės sistemos valstybėse, sutarties šalys, nepriklausomai nuo trečiojo asmens pageidavimo, išlaiko savo teises, kaip sutartį sudarę asmenys.

4. Iš sutarties trečiojo asmens naudai atsiradusi prievolė turi būti įvykdyta trečiajam asmeniui, o sutarties įvykdymo gali reikalauti tiek kreditorius, tiek trečiasis asmuo, kurio naudai išlygtas prievolės įvykdymas. Pagrindinis bruožas, skiriantis sutartį trečiojo asmens naudai nuo kitų sutarčių – tai trečiojo asmens reikalavimo teisė. Sutartyje išlygta teisė yra savarankiška trečiojo asmens teisė ir turi būti įvykdyta jo naudai. Reikalavimo teisę trečiasis asmuo gali įgyti ir įstatymo pagrindu. Šiuo atveju būtinas juridinis faktas, reikalavimo teisei atsirasti – įstatyme reglamentuotos sutarties sudarymas, kurioje neprivaloma net susitarti dėl išlygtos trečiojo asmens naudai, šios sutartys LAT formuojamoje teisinėje praktikoje yra pripažįstamos sutartimis trečiojo asmens naudai.
5. Kontinentinės teisės sistemos šalių teisininkai taip pat laikosi nuomonės, jog dar vienas svarbus sutarties trečiojo asmens naudai ypatumas yra tame, kad trečiasis asmuo, įgydamas savarankišką reikalavimo teisę, kartu įgyja ir teisę pareikšti tiesioginį ieškinį, kuris palengvina trečiojo asmens galimybę tinkamai ginti savo teises. Žinoma, esant trečiojo asmens teisei pareikšti tiesioginį ieškinį, skolininkui suteikiama galimybė pareikšti trečiajam asmeniui tokius pat atsikirtimus, kokius jis galėtų pareikšti sutarties kreditoriui. Anglijos teisminėje praktikoje formuojama kitokia nuomonė, suteikianti galimybę šalims sutartį įvykdyti trečiojo asmens naudai, bet trečiojo asmens ieškinio teismai nepatenkina, taip paneigdami galimybę įgyvendinti trečiajam asmeniui sutarties šalių išlygtą teisę.
6. Sutartis trečiojo asmens naudai Lietuvos civilinėje teisėje nėra pakankamai detalai reglamentuota bei plačiai naudojama, tačiau jokia teisės sistema negali nepastebėti to, kad teisinėje realybėje yra didelis praktinis sutarties įvykdymo trečiojo asmens naudai pripažinimo poreikis. Manoma, kad sutartinių santykių uždarumo principas žlugdo teises sutarties šalių ir trečiojo asmens, siekiančių sutartyje įtvirtinti savo santykius, perspektyvas ir, kad tai nepraktiška komercinės teisės atžvilgiu. Be to, negerbiami sutarties šalių ketinimai, nes šalių sprendimas, kad tretysis asmuo vienos iš sutarties šalių gali reikalauti pažadėto veiksmo, nusipelno teisėto pripažinimo. Todėl tobulėjant teisiniams ir komerciniams santykiams būtina vadovautis ekonomiškumo principu, kuris reiškia, kad sutarties šalys privalo pasirinkti tokį įvykdymo būdą, kuris ekonominiu požiūriu būtų racionaliausias ir pareikalautų mažiausių išlaidų. Sutartis trečiojo asmens naudai padeda taupyti šalių laiką bei finansinius išteklius. Ši sutartis turėtų būti Lietuvoje

naudojama plačiau, ne tik daugiausiai, draudiminių santykių srityje. Įstatymas turėtų reglamentuoti daugiau atvejų, kada trečiajam asmeniui yra suteikiama reikalavimo teisė ir kada asmuo, nors ir nebūdamas sutarties šalis, galėtų pareikšti tiesioginį ieškinį skolininkui.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas//Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas//Valstybės žinios. 2004, Nr. 46 – 1498.
3. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas //Valstybės žinios. 2003, Nr. 94-4246.
4. Lietuvos Respublikos draudimo įstatymas //Valstybės žinios. 1996, Nr. 73-1742.
5. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas//Valstybės žinios. 2005, Nr. 143-5178.
6. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas//Valstybės žinios. 1964, Nr. 19-138
7. RTFSR civilinis kodeksas, veikias Lietuvos TSR teritorijoje//Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1954.
8. Bürgerliches Gesetzbuch vom 18 August 1986 (RGB1. S. 195). Zivilrecht Wirtschaftsrecht. Bona: Nomos 1992.
9. Prancūzijos civilinis kodeksas//<http://www.lnb.lt/eb/browse.php?cat=312>; prisijungimo laikas: 2006-03-24.
10. UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai (1994)//
http://www.mruni.lt/padaliniai/FAKULTETAJ/tf/ckk/DOKUMENTAI/II/unidroit_vertimas.htm; prisijungimo laikas: 2006-02-20.
11. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva Nr. 2000/26/EB, Dėl valstybių narių įstatymų, susijusių su motorinių transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės draudimu, suderinimo, ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvas 73/293/EEB ir 88/357/EEB.//Official Journal L'2000, Nr. 181-65.
12. Гражданский кодекс Российской федераций. Москва: Гном – пресс, 1997.

Specialioji literatūra:

13. Ambrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Trečioji laida. Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2006.
14. Beatson J. Anson's Law of contract. Didžioji Britanija: Oxford University Press, 2002.
15. Bendorienė A., Bogušienė V., Dagtė E. ir kt. Tarptautinių žodžių žodynas. Vilnius: Alma littera, 2004.

16. Blanpain R., Herbots I. International encyclopaedia of laws. Contracts. Haga: Kluwer Law International. T.6.
17. Blanpain R., Herbots I. International encyclopaedia of laws. Contracts. Haga: Kluwer Law International. T.3.
18. Bugailiškis P. Šveicarijos prievolių teisė. Kaunas: Teisingumo ministerijos leidinys, 1911.
19. Girard P. F. Romėnų teisė II tomas. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto teisių fakulteto leidinys, 1932.
20. Kučinskas L., Pakalniškis V., Rasimavičius P., Staskonis V., Vėlyvis S., Vileita A. Tarybinė civilinė teisė 2 dalis. Vilnius: Mintis, 1988.
21. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Pirmas tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
22. Lietuvos TSR civilinio kodekso komentaras. Vilnius: Mintis, 1976.
23. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Bendrieji sutarčių klausimai: lyginamoji studija. Vilnius: Justitia, 1996.
24. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, 1999.
25. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003.
26. Veličkienė A.T. Ratio Scripta. Lotyniški teisės ir bendrosios kultūros frazeologizmai, apibrėžimai, terminai. Vilnius: Justitia, 2003.
27. Vaišvila A. Teisės teorija. Vilnius: Justitia 2004.
28. Vilniaus valstybinis darbo raudonasis vėliavos ordinas V. Kapsuko universitetas, teisės fakultetas. Tarybinė civilinė teisė. Antroji dalis. Vilnius: Mintis, 1977.
29. Whincup M. H. Contract law and practice: the English system and continental comparisons. Nyderlandai: The Hague London Boston: Kluwer Law International, 2001.
30. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
31. Zimeleva M., Serebrovskis V. Škundinas Z. Civilinė teisė. Kaunas: Valstybinės pedagoginės literatūros leidykla, 1948.
32. Zimmermann R. Roman law, contemporary law, European law. The civilian tradition today. Didžioji Britanija: Oxford University Press, 2004.
33. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право. Книга первая. Общие положения. Москва: Статут, 2000.
34. Бописов А. Б. Комментарий к гражданскому кодексу российской федерации. Москва: Книжный мир, 2003.

35. Комментарий к гражданскому кодексу российской федерации. Части первой. Москва: Инфра - М, 1999.
36. Победоносцев К. П. Курс гражданского права. Том 3. Москва: Зерцало, 2003.
37. Пухан И., Поленак – Акимовская М. Римское право. Москва: Зерцало - М, 2003.
38. Юридическая энциклопедия. Издание третье, дополненное и переработанное. Москва: юринформцентр, 1995.

Interneto svetainės:

39. Anglijos Apeliacinio teismo byla Beswick v. Beswick// <http://www.personalweb.unito.it/ugo.mattei/Beswick v Beswick.htm>; prisijungimo laikas: 2006-06-15.
40. [Draudimo priežiūros komisijos pozicija dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo](http://www.dpk.lt/files/Lietuvos_Respublikos_pozicija_3.doc)//[http://www.dpk.lt/files/Lietuvos Respublikos pozicija 3.doc](http://www.dpk.lt/files/Lietuvos_Respublikos_pozicija_3.doc); prisijungimo laikas: 2006-08-03.
41. [Draudimo priežiūros komisijos pozicija pozicija dėl Lietuvos Respublikos transporto priemonių valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymo](http://www.dpk.lt/files/kreipimasis3.doc)//<http://www.dpk.lt/files/kreipimasis3.doc>; prisijungimo laikas: 2006-08-03.

Teismų praktika:

42. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. birželio 18 d. nutartis c.b. G. Šerniovaitė v. E. Medonio individuali įmonė „Beilė“, Nr. 3K-3-704/2001.
43. LAT CBS teisėjų kolegijos 2000 m. kovo 22 d. nutartis c.b. R.B. v. M.D.P. Nr. 3K-3-336/2000.
44. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. kovo 21 d. nutartis c.b. Joana Martinauskienė v. Aldoną Šulinskienę Nr. 3K-3-331/2001.
45. LAT CBS teisėjų kolegijos 1999 m. rugsėjo 27 d. nutartis c.b. L.K. v. D.J. ir Lietuvos – Vokietijos draudimo įmonę UAB „Drauda“ Nr. 3K-3-398/1999.
46. LAT CBS teisėjų kolegijos 2001 m. lapkričio 29 d. nutartis c.b. UAB „Mėlynoji uoga“ v.UAB „Danajos autotransportas“, UAB DK „Lindra“, UAB DK „Drauda“, tretysis UAB „Buchberge Transporte“ Nr. 3K-7-936/2001.
47. LAT CBS teisėjų kolegijos 2002 m. vasario 7 d. nutartis c. b. Nr. 3K-7-351/2002.

48. LAT Senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 27 Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu.
49. LAT Senato 2001 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 31 Dėl Lietuvos teismų praktikos, taikant Ženevos 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvenciją (CMR).

SANTRAUKA

Pagrindinės sąvokos: sutartis trečiojo asmens naudai, trečiasis asmuo, naudos gavėjas, reikalavimo teisė, tiesioginis ieškinys.

Magistro baigiamajame darbe, remiantis Lietuvos bei užsienio valstybių teisės aktais bei teisine literatūra, apžvelgiamas sutarčių trečiojo asmens naudai istorinis vystymasis Lietuvoje bei kitų valstybių praktikoje, sutarties trečiojo asmens naudai samprata bei elementai, kurie atskleidžia šios sutarties ypatumus bei sutartis, kurios savo prigimtimi yra pripažįstamos sutartimis trečiojo asmens naudai.

Šiame darbe yra nagrinėjamos aktualios sutarties trečiojo asmens naudai problemos. Darbą sudaro keturios dalys. Pirmojoje dalyje yra siekiama apibendrinti sutarties trečiojo asmens naudai istorinį formavimąsi Lietuvoje bei kitų valstybių praktikoje. Antrojoje darbo dalyje kalbama apie sutarties trečiojo asmens naudai sampratą bei sutarties vietą įvairių valstybių civilinėje teisėje. Trečioje dalyje išskiriami trys sutarties trečiojo asmens naudai elementai, kurie atskleidžia šios sutarties ypatumus bei skirtumus nuo kitų sutarčių. Siekiama apibendrinti juridinius faktus, kurie būtini tam, kad trečiasis asmuo taptų kreditoriumi. Šioje dalyje taip pat kalbama apie reikalavimo teisę, kurią trečiasis asmuo gali įgyti tiek iš sutarties, tiek ir remiantis įstatymu. Toliau šioje dalyje siekiama apibendrinti kreditoriaus vaidmenį sutartyje trečiojo asmens naudai. Ketvirtojoje šio darbo dalyje kalbama apie sutartis, kurios savo prigimtimi yra pripažįstamos sutartimis trečiojo asmens naudai.

Šio darbo tikslas – pateikti sutarties trečiojo asmens naudai instituto teisinę analizę. Darbo pagrindą sudaro esminiai ir dar Lietuvos civilinės teisės doktrinoje mažai nagrinėti sutarties trečiojo asmens naudai klausimai. Darbe siekiama ne tik nustatyti sutarties trečiojo asmens naudai instituto panaudojimo ypatumus Lietuvoje, bet ir panagrinėti aktualius šios sutarties klausimus, iškilusius tose valstybėse, kurios turi daugiau patirties taikant sutarties trečiojo asmens naudai institutą.

Darbo pabaigoje daromos išvados, kad dauguma Lietuvoje sutarčių sudaroma pačių sutarčių dalyvių naudai, o sutartis trečiojo asmens naudai nėra plačiai naudojama. Tačiau jokia teisės sistema negali nepastebėti to, kad teisinėje realybėje yra didelis praktinis pripažinimo sutarties įvykdymo trečiojo asmens naudai poreikis.

SUMMARY

Key concepts: contract of third parties, third party, beneficiary, claim, direct action.

The final paper to obtain the Master's degree deals with the historical formation of contracts of third parties in law practice in Lithuania and in other countries, to the conception and the elements of contract of third parties on the basis of legal reference and interpretation of law acts in Lithuania and foreign countries, contracts which by their nature belong to contract of third parties.

The final paper to obtain the Master's degree deals with issues related to contract of third parties. It consists of four parts. In the first part author summarizes the historical formation of contract of third parties in law practice in Lithuania and in other countries. The second part is devoted to the conception of contract of third parties and its place in civil law in different countries. The third part discusses the elements of contract of third parties by establishing the particularity of these contracts and underlining their differences in comparison with other types of contracts. The author attempts to summarize the juridical facts, which are necessary for third party to become a creditor. This part also analyses the situation of the claim when the third party has an ability to gain it from the contract or from law acts. Next in this part the role of creditor in the contract of third parties is analyzed. The fourth part of final paper is devoted to the contracts which by their nature belong to contract of third parties.

The purpose of final paper to obtain the Master's degree is to propose the juridical analysis of contract of third parties. Therefore the core of this final paper is composed of essential problems of contract of third parties in Lithuania civil law doctrine. The author endeavors to estimate the particularity of the of third parties usage in Lithuania and foreign countries which have more experience in application of the contracts of third parties.

In conclusion, majority contracts are compacting only participants of contracts and the contracts of third parties aren't used very often. However, there is the large practice demand of acknowledgment of contracts performance to third parties in juridical actuality.